

Univerzita Karlova v Praze

Přírodovědecká fakulta

Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje

Studijní program: Geografie se zaměřením na vzdělávání

Studijní obor: Geografie a dějepis se zaměřením na vzdělávání

Kristýna Jahodářová

LÁZEŇSTVÍ VE VÝCHODNÍCH ČECHÁCH VE 20. STOLETÍ

SPAS IN EASTERN BOHEMIA IN THE 20TH CENTURY

Bakalářská práce

Vedoucí práce: RNDr. Dana Fialová, Ph.D.

Praha 2025

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto závěrečnou práci zpracovala samostatně a že jsem uvedla všechny použité informační zdroje a literaturu. Tato práce ani její podstatná část nebyla předložena k získání jiného nebo stejného akademického titulu.

V Praze, 29.4. 2025

Kristýna Jahodářová

Poděkování

Ráda bych vyjádřila poděkování všem, kteří mi jakýmkoli způsobem pomohli při realizaci této bakalářské práce.

Na prvním místě bych chtěla poděkovat paní doktorce RNDr. Daně Fialové, Ph.D., za odborné vedení práce, věnovaný čas a cenné rady, které významně přispěly k jejímu zpracování.

Mé poděkování dále patří mé rodině za podporu během celého studia, přičemž zvláštní dík náleží Dominiku Mrlinovi za pomoc při sběru dat a zajištění dopravy do vybraných lázeňských lokalit. V neposlední řadě děkuji také všem institucím, které mi poskytly informace a ochotně se mnou spolupracovaly – zejména Regionálnímu muzeu ve Vysokém Mýtě, obci Vápenný Podol, obci Vraclav a městu Lázně Bohdaneč.

Lázeňství ve východních Čechách ve 20.století

Abstrakt

Bakalářská práce se zaměřuje na tematiku lázeňství ve východních Čechách, konkrétně na ta místa, která si svou lázeňskou funkci uchovala dodnes (např. Velichovky, Lázně Bohdaneč), tak na místa, kde tato funkce v minulém století zanikla (Vápenný Podol, Vraclav). Cílem práce je analyzovat příčiny vzniku, rozkvětu a popřípadě i následného úpadku lázeňských míst ve východních Čechách, s důrazem na 20. století. Zároveň se věnuje zkoumání způsobů, jakými je v současnosti lázeňská tradice udržována a rozvíjena v dosud funkčních lázních, a na to, zda a jak je tato tradice v povědomí obyvatel v místech zaniklých lázní. Dále je zkoumáno, zda existuje zájem o obnovu lázeňské tradice v těchto lokalitách.

Hlavními výzkumnými metodami jsou srovnávací fotografie, studium historických materiálů (kronik, dobového tisku), neformální rozhovory s obyvateli obcí a dotazníkové šetření mezi obyvateli. Výsledky práce mohou přispět k lepšímu pochopení historického vývoje lázeňských míst a nabídnout podklady pro další diskusi o jejich budoucím rozvoji. Výstupy této práce budou součástí projektu NAKI DH23P03OVV075 „Historická lázeňská sídla jako kulturní, urbanistický a krajinný fenomén“.

Klíčová slova: lázeňství, lázně, zaniklé lázně, východní Čechy, tradice, cestovní ruch.

Spas in Eastern Bohemia in the 20th century

Abstract

This bachelor's thesis focuses on spa sites in Eastern Bohemia, both on places that have retained their spa function to this day (e.g., Velichovky, Lázně Bohdaneč) and on places where this function has ceased (Vápenný Podol, Vraclav). The aim of the thesis is to analyze the causes of the emergence, prosperity, and subsequent decline of spa sites in Eastern Bohemia, with an emphasis on the 20th century. It also examines how the spa tradition is currently maintained and developed in the still-functioning spas, and whether and how this tradition is remembered by the inhabitants of former spa locations. Furthermore, it will be explored whether there is interest in reviving the spa tradition in these areas.

The main research methods will include comparative photography, the study of historical materials (chronicles, period press), non-structured interviews with residents, and questionnaire surveys among residents. The results of the thesis may contribute to a better understanding of the historical development of spa sites and provide a basis for further discussion about their future development. The outputs of this thesis may become part of the NAKI DH23P03OVV075 project "Historical Spa Settlements as a Cultural, Urbanistic, and Landscape Phenomenon."

Key words: spa industry, spa, defunct baths, Eastern Bohemia, tradition, tourism

Obsah

Seznam zkratk	7
Seznamy map, tabulek, grafů a obrázků.....	8
1. Úvod.....	10
2. Lázeňství	12
2.1 Definice lázeňství	12
2.2 Historický vývoj lázeňství.....	13
2.3 Lázeňská místa v Česku	16
2.4 Současný stav lázeňství v Česku.....	21
3. Lázeňství ve východních Čechách	25
3.1 Vymezení a charakteristika oblasti	25
3.2 Lázeňství ve východních Čechách ve 20. století	27
4. Metodika	30
4.1 Zvolená metodika výzkumu	30
4.2 Tvorba dotazníku a pilotní šetření.....	31
4.3 Vlastní šetření.....	32
5. Nově vzniklá lázeňská místa.....	34
5.1 Lázně Bohdaneč	34
5.2 Velichovky.....	40
5.3 Současný stav a jejich funkce.....	45
6. Zaniklé lázeňské lokality	50
6.1 Vápenný Podol	50
6.2 Vraclav.....	56
6.3 Povědomí obyvatelstva o zaniklých místech	61
7. Závěr	66
8. Seznam použité literatury a jiných zdrojů.....	67
8.1 Seznam použité literatury	67
8.2 Seznam pramenů a ostatních zdrojů.....	69
Seznam příloh.....	73

Seznam zkratek

ČSÚ	Český statistický úřad
LSD	Lidové spotřební družstvo
LLRP	Lázeňská léčebná rehabilitační péče
Čs.	Československé
Dr.	Doktor
Láz.	Lázeňské
Č.	Číslo

Seznamy map, tabulek, grafů a obrázků

Mapa 1: Lázeňská místa v Česku k roku 1900.....	17
Mapa 2: Lázeňská místa v Česku k roku 1950.....	18
Mapa 3: Lázeňská místa v Česku k roku 2003.....	19
Mapa 4: Lázeňská místa v Česku k roku 2024.....	21
Mapa 5: Východní Čechy.....	25
Mapa 6: Zkoumané lázně ve východních Čechách.....	34
Tabulka 1: Seznam lázeňských míst v Česku k roku 2024.....	19
Tabulka 2: Seznam lázeňských míst ve východních Česku v průběhu 20. století.....	28
Graf 1: Celkový počet hostů v lázeňských zařízeních v Česku za roky 2012–2024.....	22
Graf 2: Zastoupení rezidentů a nerezidentů v lázních v Česku za roky 2018–2024.....	23
Graf 3: Podíl nerezidentů podle zemí v lázeňských zařízeních v Česku za rok 2024.....	24
Graf 4: Věková struktura respondentů z obcí Velichovky a Lázně Bohdaneč.....	45
Graf 5: Délka pobytu respondentů z obcí Velichovky a Lázně Bohdaneč.....	45
Graf 6: Zhodnocení významu lázní v Lázních Bohdaneč.....	46
Graf 7: Zhodnocení významu lázní ve Velichovkách.....	46
Graf 8: Možnosti rozvoje lázní podle respondentů z Lázní Bohdaneč.....	48
Graf 9: Možnosti rozvoje lázní podle respondentů z Velichovek.....	49
Graf 10: Věková struktura respondentů z obcí Vraclav a Vápenný Podol.....	61
Graf 11: Délka pobytu respondentů z obcí Vraclav a Vápenný Podol.....	62
Graf 12: Povědomí respondentů o příčinách zániku lázní ve Vápenném Podolu.....	63
Graf 13: Povědomí respondentů o příčinách zániku lázní ve Vraclavi.....	64
Graf 14: Možnosti rozvoje navazujícího na obnovu lázeňské tradice ve Vápenném Podolu.....	65
Graf 15: Možnosti rozvoje navazujícího na obnovu lázeňské tradice ve Vraclavi.....	65
Obrázek 1: Časová osa znázorňující nejdůležitější události lázní v Lázních Bohdaneč.....	35
Obrázek 2: Pavilon Gočár v roce 1925.....	37
Obrázek 3: Pavilon Gočár v roce 2025.....	37
Obrázek 4: Vnitřní areál lázní pravděpodobně v první polovině 20. století.....	39
Obrázek 5: Vnitřní areál lázní v roce 2025.....	39

Obrázek 6: Časová osa znázorňující nejdůležitější události lázní ve Velichovkách.	40
Obrázek 7: Masarykův dům ve 30. letech 20. století.	42
Obrázek 8: Masarykův dům v roce 2025.	42
Obrázek 9: Vila Slovenka v roce 1924.	43
Obrázek 10: Vila Slovenka v roce 2025.	43
Obrázek 11: Společenský dům ve 40. letech 20. století.	44
Obrázek 12: Společenský dům v roce 2025.	44
Obrázek 13: Časová osa znázorňující nejdůležitější události lázní ve Vápenném Podole.	50
Obrázek 14: Návrh vývojového plánu Vápenného Podola z roku 1926.	53
Obrázek 15: Lázeňský hostinec ze 40. let 20. století.	54
Obrázek 16: Lázeňský hostinec v roce 2025.	54
Obrázek 17: Budova lázní v roce 1940.	55
Obrázek 18: Budova lázní v roce 2025.	55
Obrázek 19: Časová osa znázorňující nejdůležitější události lázní ve Vraclavi.	56
Obrázek 20: Kostel sv. Mikuláše a lázeňská budova před rokem 1920.	58
Obrázek 21: Kostel sv. Mikuláše a lázeňská budova v roce 2025.	58
Obrázek 22: Lázeňská budova a Fráterka před rokem 1900.	60
Obrázek 23: Lázeňská budova a Fráterka v roce 2025.	60

1. Úvod

Lázeňství představuje jeden z významných aspektů cestovního ruchu. Ačkoli je Česko svou rozlohou menší než jiné evropské země, řadí se k důležitým lázeňským centrům. Přírodní podmínky v Česku nabízejí široké spektrum přírodních léčivých zdrojů, což podpořilo vznik a rozvoj bohaté lázeňské tradice (Jakubíková, Vildová a kol. 2019). Pobyt v lázních byl v minulosti vnímán především jako společenská událost a součást kulturního života. Ve 20. století však došlo k proměně tohoto charakteru – důraz byl nově kladen především na léčebnou a preventivní péči. V současné době se objevuje snaha navrátit lázeňství i jeho původní kulturní a společenský rozměr (Jakubíková, Vildová a kol. 2019). Zároveň roste zájem o ochranu a revitalizaci historických lázeňských sídel.

Tato práce se zaměřuje právě na analýzu těchto lokalit, přičemž cílem je prozkoumat příčiny vzniku, rozkvětu a následného úpadku konkrétních lázeňských míst ve východních Čechách, s důrazem na 20. století. Práce si klade za cíl nejen zhodnotit historický vývoj těchto míst, ale i zkoumat, jakým způsobem je udržována lázeňská tradice v místech, kde lázeňství přežívá, a jak je vnímána v obcích, kde tato tradice zanikla. Pro dosažení tohoto cíle využívá práce různé výzkumné metody, včetně srovnávacích fotografií, analýzy historických materiálů, dotazníkového šetření a neformální rozhovory. Dílčím cílem je zjistit, zda existuje zájem o podpoření vývoje či úplnou obnovu lázeňské tradice v těchto lokalitách a jak by mohla obnova přispět k regionálnímu rozvoji. Výsledky této práce mohou poskytnout cenné podklady pro diskusi o možném využití těchto historických lokalit v budoucnosti.

Srovnáváním míst, kde lázeňství přežívá, a těch, kde bylo opuštěno, práce přispěje k hlubšímu pochopení lázeňského turismu a jeho vlivu na regionální rozvoj. Výstupy této práce jsou součástí širšího projektu NAKI DH23P03OVV075 „Historická lázeňská sídla jako kulturní, urbanistický a krajinnotvorný fenomén“, který se zaměřuje na ochranu a zachování hodnot historických lázeňských lokalit.

V úvodní části je obecně vysvětlen pojem lázeňství a jeho historický vývoj, následně je detailněji prozkoumáno lázeňství v Česku. Další část je zaměřena na oblast východních Čech, zaměřuje se na jeho geografické vymezení. Tato kapitola se podrobně věnuje vývoji lázeňství v této oblasti, zejména v průběhu 20. století, s důrazem na změny, které ovlivnily fungování lázeňských míst. V metodologické části je popsán přístup k výzkumu, včetně nástrojů sběru dat, jako je tvorba dotazníků a realizace šetření, jejichž cílem bylo zjistit stav

povědomí o lázeňských tradicích v současnosti. Věnování pozornosti konkrétním příkladům lázeňských lokalit, jak těch, které svou lázeňskou funkci udržely, tak těm, kde došlo k jejímu zániku, poskytuje konkrétní podklady pro analýzu příčin úpadku a faktorů, které by mohly přispět k obnově nebo revitalizaci těchto míst. Na závěr jsou zhodnoceny zjištěné výsledky, diskutovány možnosti obnovy lázeňské tradice a vyvozeny závěry, které mohou přispět k dalšímu rozvoji lázeňství v této oblasti a k posílení povědomí o významu těchto kulturních a historických lokalit.

2. Lázeňství

Lázeňství je jeden ze elementárních pilířů forem cestovního ruchu, který je unikátní díky kombinaci hned několika služeb – lázeňská péče, ubytovací a stravovací služby (Francová 2003).

Lázeňství lze chápat jako fenomén úzce spjatý s uspokojováním lidských potřeb, který můžeme vysvětlit díky Maslowově pyramidě potřeb. Podle této teorie lidé nejprve usilují o naplnění základních fyziologických potřeb, jako je například zdraví a regenerace, a následně směřují k vyšším úrovním, mezi ně patří například potřeba bezpečí, sociálního začlenění či seberealizace. Lázně tak poskytují nejen prostor pro léčbu a zotavení, ale také pro odpočinek a relaxaci, čímž může zasahovat hned do několika pater potřeb (Maslow 1943). Kromě toho mohou být vnímány jako místa psychosociálního zotavení, kde se prolíná zdravotní péče s wellness aktivitami, což odpovídá trendům moderní společnosti zaměřené na kvalitu života.

Z historického hlediska sloužila lázeňská místa jako centra kulturního a společenského dění, kde se prolínaly různé společenské vrstvy a formovaly se kulturní normy a hodnoty. Tyto předpoklady daly vzniknout místům, kde jejich kulturní dědictví a regionální identita staví na přítomnosti lázní – například Západočeský lázeňský trojúhelník. I dnes mohou lázně sloužit jako místa konání kulturních akcí a rozvoje společenského života. Pokud lázeňská místa využijí svůj potenciál, mohou reflektovat aktuální společenské trendy a být významným kulturním centrem v daném regionu.

2.1 Definice lázeňství

Lázeňský zákon 164/2001 Sb. o přírodních léčivých zdrojích, zdrojích přírodních minerálních vod, přírodních léčebných lázních a lázeňských místech a o změně některých souvisejících zákonů vymezuje hned dva důležité pojmy. Přírodní léčebné lázně jsou definovány soubory zdravotnických a jiných souvisejících zařízení, které slouží k poskytování lázeňské léčebné rehabilitační péče. Druhým spojením je „Lázeňské místo“, kterým se rozumí území nebo část území obce nebo více obcí, ve kterém ne nacházejí přírodní léčebné lázně.

Pojem lázeňství je dle Páskové a Zelenky (2002, s. 158) definován jako: „*Souhrn aktivit, specifické infrastruktury a lidských zdrojů v oblasti poznání a praxe zaměřený na znalost přírodních léčivých zdrojů a realizaci technik a procedur pro léčení různých*

somatických, psychosomatických i psychologických problému. Souhrnným cílem lázeňství je prevence a léčení lidských chorob, regenerace sil a relaxace. Je spojeno s využíváním síly přírodních léčivých zdrojů, krásy přírodního i kompozice kulturního prostředí.“ Léčebnou funkce lázní je důležitá pro širší společnost a také přináší řadu pozitivních efektů na regionální i lokální úrovni (Schwartzhoffová 2016).

Obecně můžeme vymezit šest základních funkcí, které odrážejí potřeby lázeňských hostů (Fialová 2014):

- Léčení (remedy) – procesy balneace
- Rehabilitace (rehabilitation) – odstranění následků úrazu
- Obnova (revitalization) – fyzických a duševních sil
- Odpočinek (relaxation) – oddech
- Uvolnění (reflex) – odpoutání se od negativních součástí životního stylu
- Potěšení (rejoice) – získání nové radosti ze života a životní energie

Aby nebylo lázeňství analyzováno pouze v kontextu jeho definice v českém prostředí, uvedeme také pohled na jeho pojetí v zahraničí.

Polská odbornice na balneologii profesorka Irena Ponikowska poukazuje na fakt, že v minulosti byl pojem „lázně“ jednoznačně spojován s terapií zdravotnických středisek, dnes však označuje rekreační, volnočasové a kosmetické aktivity (Kupcewicz, Bentkowska 2023). Evropská lázeňská asociace (ESPA) definuje lázně jako zdroj minerálních vod a označuje místo nebo lokalitu, kde se přírodní léčivé vody využívají ke zlepšení zdraví. Další institucí, která vymezila pojem lázně, je Mezinárodní lázeňská a fitness asociace (ISPA), která považuje lázně za místo, kde dochází k aktivnímu a dlouhodobému využívání přírodních a zdraví prospěšných prvků ve specifickém prostředí po určitou dobu (Kupcewicz, Bentkowska 2023).

2.2 Historický vývoj lázeňství

Rozmístění lázeňských lokalit a lázeňského cestovního ruchu není globálně rovnoměrné. Historicky bylo lázeňství dominantně evropským fenoménem, zatímco v menší míře se rozvíjelo také v Asii, zejména v Číně, Japonsku a Indii. Nejstarší tradice lázeňství mimo orientální vzory se nacházejí v Evropě, konkrétně v Itálii, Německu, Francii a Španělsku, dále pak ve střední a východní Evropě, například v České republice, na Slovensku, v Maďarsku a v Rusku (Jakubíková, Vildová a kol. 2019).

Velmi skromné počátky tohoto odvětví cestovního ruchu nalezneme již v období pravěku. Lidé byli fascinováni vývěry teplé a horké vody, jakož i výpary plynů a tyto první prameny spojovali s nadpřirozenými silami a léčebnými zázraky (Schwartzhoffová 2016). V místech zdrojů minerálních vod byly stavěny chrámy a oltáře k vyjádření díky za zvláštní účinky těchto pramenů na lidské tělo. Výskyt minerálních a termálních pramenů v určitých lokalitách dal vznik ložiskům rašeliny, slatiny a bahna, které též byly zdrojem různých druhů terapie (Seifertová 2003).

Ve starověkém Řecku představovaly lázně nepostradatelnou součást každodenního života, přičemž postupně přecházely ze soukromé do veřejné sféry. V antickém Římě vznikl pokročilý systém lázní, který hrál významnou roli v sociálním i kulturním životě společnosti. Na počátku 1. století n. l. zde byly vybudovány první velké veřejné lázně. Tato komplexní zařízení nabízela návštěvníkům široké spektrum služeb, zahrnující nejen koupele, ale také prostory pro masáže, odpočinek, čtení a vzdělávání (Seifertová 2003).

Veliký propad postihl lázeňství s příchodem nového období. Středověk můžeme definovat jako dobu velké politické nestability (Seifertová 2003), barbarství, nekulturnosti a velkého vlivu církve (Schwartzhoffová 2016).

Kvůli negativnímu postoji církve došlo k potlačení myšlenky péče o tělo a hygienu. Ta se rozvíjela pouze ve vysokých vrstvách, na hradech a zámcích se začaly budovat koupelny s vanami, na zahradách zámků se objevují první bazény (Schwartzhoffová 2016). Pro tuto malou skupinu uživatelů bylo navštěvování lázní především společenskou událostí, která sloužila k zábavě a odpočinku (Kajlík 2007). Knop ve své knize (1999, s. 11) zmiňuje, že *„Za zmínku z historické lázeňské péče stojí fakt, že léčebné kúry byly v této době velmi náročné – např. pobyt v teplé lázni trval dlouhé hodiny, někdy i dny a noci, až docházelo k poškození kůže, pitná kúra předepisovala denní pití až 9 litrů vřídelní vody.“*

V některých zemích, především ve Francii a Itálii, přetrvál určitý starověký model péče o tělo. V místech, kde byly nějaké prameny objeveny, byly často postaveny malé kaple či kostelíčky, ke kterým se často pořádali poutě. Ačkoli hovoříme o úpadku, začínají se v některých městech (Karlovy Vary, Teplice) objevovat základy lázeňské tradice. Znovuobnovení zájmu o lidské tělo a o jeho péči přichází s nástupem renesance a baroka (Schwartzhoffová 2016). Především renesance ovlivnila jak teoretickou, tak i praktickou část lázeňství, zvyšují se i počty návštěvníků, které někdy přesáhly počet obyvatel daného města (Budinská a Zerjatke 2006).

Největší rozmach zažívá lázeňství v období 18. a 19. století až přelom 20. století, tato doba je také někdy označována za Zlatý věk a může být charakterizována především procesem formování a definování identity jednotlivých lázeňských lokalit (Knop 1999).

Díky průmyslové revoluci dochází k vědeckému pokroku, který podpořil vývoj měst i jeho služeb. Budují se důležité, z dnešního pohledu již dominantní, lázeňské stavby – kolonády, lázeňské domy, zřídla, ... (Knop 1999). Především šlechta, ale i města či obce si je vědoma popularity lázní. U každého kvalitního pramene je velká snaha o zřízení lázní či stáčírny minerální vody, tyto akce jsou nejčastěji motivované zdravotním a společenským přínosem, ale také vidinou velkého finančního zisku a zisku prestiže pro dané místo (Schwartzhoffová 2016). Významnou roli v tomto období zaujímá i katolická církev, která podporovala kult tzv. zázračných studánek, u nichž velmi často zřizovala kaple, poutní kostely a kláštery. Mnoho pramenů bylo církví prohlášeno za zázračné, což přispělo k jejich popularitě.

V této době se začaly provádět první chemické analýzy vody a lázeňská léčba získala vědecký základ. Postupně se formoval nový vědní obor – balneologie, který se stal jednou z lékařských disciplín zaměřených na léčbu přírodními zdroji (Schwartzhoffová 2016).

Lázně se staly místem nejen zdravotní péče, ale také společenského života. S rozvojem vědy, vzdělání a dopravy se začala budovat potřebná infrastruktura (Schwartzhoffová 2016).

Některá česká lázeňská města patřila k nejvíce vyhledávaným lázním v celé Evropě. Největší návštěvnost měly nejprve Teplice, do kterých během jednoho roku přijelo na 9000 návštěvníků, tento rekord byl však brzo překonán Karlovými Vary, které měly roční počet uživatelů lázní o 2000 vyšší. Největší úspěch zaznamenaly Karlovy Vary v roce 1865, kdy s zde začali léčit pacienti s cukrovkou (Budinská a Zerjatke 2006).

Velká válka předznamenala konec zlatého věku lázní a konec „ducha doby“ střeoevropské lázeňské kultury v Evropě (Kajlík 2007). Válka způsobila nejen devastaci lázeňských měst, ale také úbytek klientely, zejména šlechty, která po vzniku Československa v roce 1918 přišla o své tituly a majetky. Přesto se v meziválečném období lázeňství postupně vzpamatovalo díky pokrokům v medicíně, rozvoji infrastruktury a rostoucí dostupnosti dopravy. Druhá světová válka však lázeňství postihla ještě výrazněji, zejména v důsledku velkého bombardování, které poničilo mnoho lázeňských zařízení (Budinská a Zerjatke 2006). Ubytovací, stravovací a doplňkové služby stagnovaly nebo jejich úroveň postupně klesala (Seifertová 2003). Po ukončení války byla snaha o obnovu válkou zničených nebo narušených lázní. Postupně je

u nás snaha o přeměnu lázní na zdravotnická zařízení a jejich přechod na celoroční provoz (Knop 1999).

Po komunistickém převratu v roce 1948 se lázně staly součástí státního zdravotnického systému, což zvýšilo jejich dostupnost pro širokou veřejnost, avšak zároveň vedlo k jejich zestátnění a ztrátě společenského významu (Seifertová 2003). V Československu byly lázně primárně využívány k léčebným účelům, přičemž financování probíhalo ze státních zdravotních fondů, nemocenského pojištění či podnikových příspěvků. Výběr pacientů do lázní podléhal nejen zdravotním, ale i sociálně-politickým kritériím, což limitovalo jejich skutečnou dostupnost (Budinská a Zerjatke 2006).

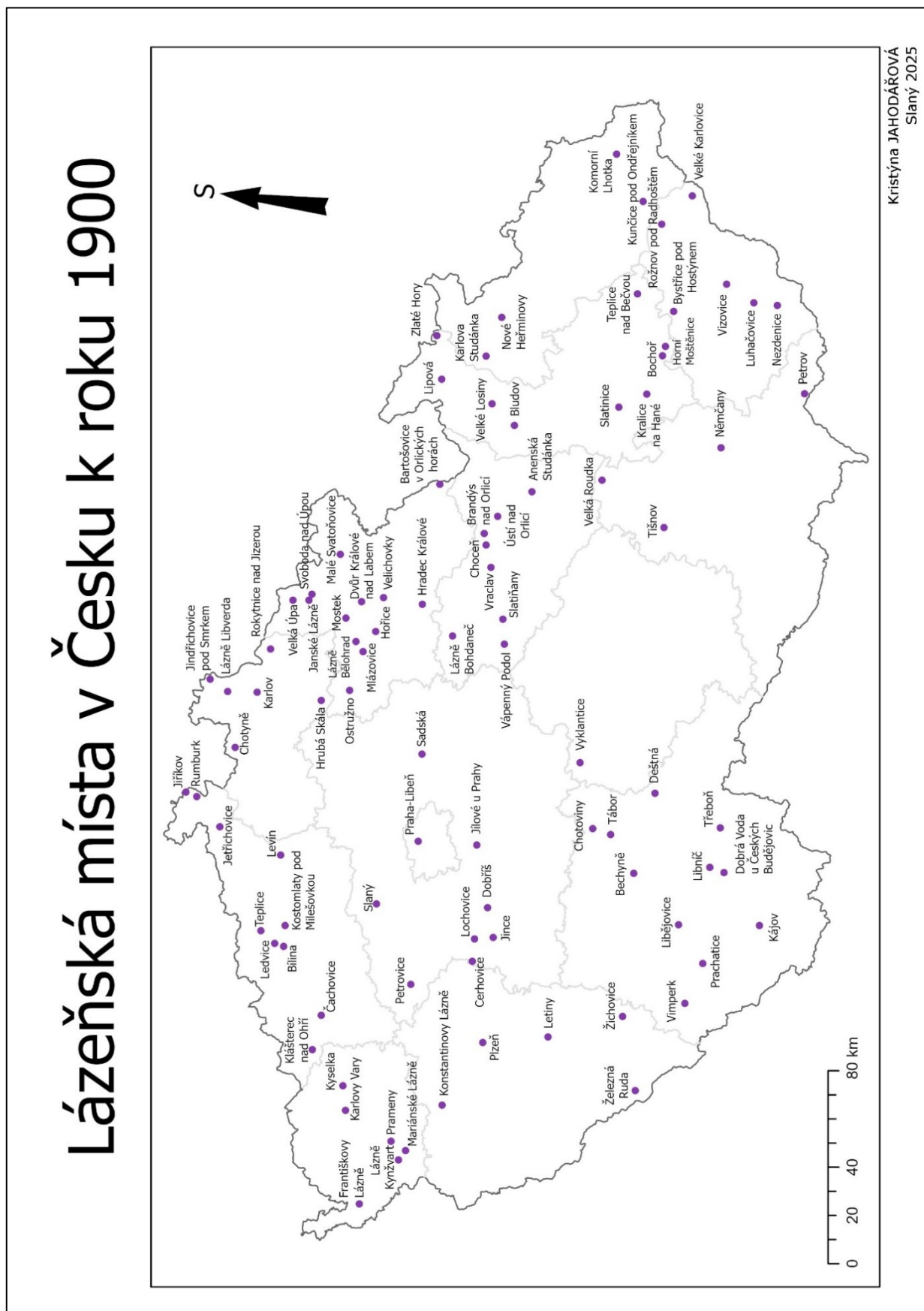
Na počátku 60. let došlo k částečné modernizaci lázeňských zařízení, včetně rekonstrukcí a výstavby nových objektů. Přesto zůstávaly československé lázně izolovány od mezinárodní klientely, neboť zahraniční návštěvníci kvůli uzavřeným hranicím volili spíše lázně v západní Evropě. Až v druhé polovině 60. let začal jejich počet mírně narůstat (Budinská a Zerjatke 2006).

Další velká změna nastala po roce 1989, kdy začala postupná privatizace lázní a došlo k přechodu na tržní model. Po rozdělení Československa přišly české lázně o mnoho slovenských návštěvníků. Kvůli změnám ve zdravotním a sociálním zabezpečení a rostoucími náklady na lázeňskou péči došlo k dalšímu poklesu domácí klientely (Knop 1999). Na samostatné vedení nebyly lázně plně připraveny, chyběly zkušenosti. Soukromá lázeňská místa se začala mnohem více zaměřovat na komerční aktivity a získat tak novou, převážně západní, klientelu (Budinská, Zerjatke, 2006).

2.3 Lázeňská místa v Česku

Počet lázeňských míst se neustále v průběhu času měnil. K roku 1700 se na našem území nacházelo 25 lázní různých typů, převažovaly lázně na bázi léčivých pramenů. Na přelomu 19. století se počet skoro zdvojnásobil o sto let později, v roce 1900, se číslo vyšplhalo až k hodnotě 92 (Semotanová, Zudová-Lešková, Močičková a kol. 2020).

Mapa 1: Lázeňská místa v Česku k roku 1900.

Zdroj: Semotanová, Zudová-Lešková, Močičková a kol. 2020.

Během 20. století se naskytlo hned několik událostí, které vedly k uzavření lázní, proto můžeme sledovat jejich postupně klesající počet. První velkou změnu přinesla Velká válka.

Díky první světové válce se razantně zmenšil podíl zahraničních klientů, což se projevilo menšími příjmy a stagnací rozvoje místa. Nejvíce byla zasažena místa, která se nacházela v blízkosti bojů. Ačkoli po skončení války se stav návštěvníků začal vracet do normálu, některé lázně se nevzpamatovaly (Budinská, Zerjatke 2006) – můžeme zmínit například staré lázně v Mlázovicích (Mlázovice 2025).

Ani druhá světová válka, která probíhala v letech 1939–1945, nepřinesla československému lázeňství příznivý vývoj. Lázeňská zařízení byla v mnoha případech využívána armádami, často jako vojenské lazarety. Přestože se většina lázní vyhnula přímému válečnému poškození, nedošlo během války ani k jejich rozvoji. Další komplikací byl poválečný přesun obyvatelstva, který se výrazně dotkl především západočeských lázní v souvislosti s odsunem německého obyvatelstva (Jakubíková, Vildová a kol. 2019).

Mapa 2: Lázeňská místa v Česku k roku 1950.

Zdroj: Semotanová, Zudová-Lešková, Močíčková a kol. 2020.

Lokalita	Statut lázeňského místa	Poskytování LLRP
Bílina	ANO	NE
Bludov	ANO	ANO
Buchlovice	NE	ANO
Dubí	ANO	ANO
Františkovy Lázně	ANO	ANO
Frymburk	NE	NE
Hodonín – Josefov	NE	ANO
Jáchymov	ANO	ANO
Janské Lázně	ANO	ANO
Jeseník	ANO	ANO
Karlova Studánka	ANO	ANO
Karlovy Vary	ANO	ANO
Karviná – Darkov	NE	ANO
Kláštevec nad Ohří	NE	ANO
Konstantinovy Lázně	ANO	ANO
Kostelec u Zlína	ANO	ANO
Lázně Bělohrad	ANO	ANO
Lázně Bohdaneč	ANO	ANO
Lázně Kundratice	ANO	ANO
Lázně Kynžvart	ANO	ANO
Lázně Libverda	ANO	ANO
Lednice	ANO	ANO
Lipová-lázně	ANO	ANO
Luhačovice	ANO	ANO
Mariánské Lázně	ANO	ANO
Mšené Lázně	ANO	ANO
Klimkovice	ANO	ANO
Ostrožská Nová Ves	ANO	ANO
Poděbrady	ANO	ANO
Slatinice	ANO	ANO
Teplice nad Bečvou	ANO	ANO
Teplice v Čechách	ANO	ANO
Toušeň	ANO	ANO
Třeboň	ANO	ANO
Velichovky	ANO	ANO
Velké Losiny	ANO	ANO
Vráž	ANO	ANO

Zdroj: Ministerstvo zdravotnictví ČR 2024.

Pouze tři místa – Bílina, Běloves a Frymburk neposkytují lázeňskou léčebnou rehabilitační péči (LLRP), z toho Bílina i Běloves jsou již lázněmi nefunkčními.

Mapa 4: Lázeňská místa v Česku k roku 2024.

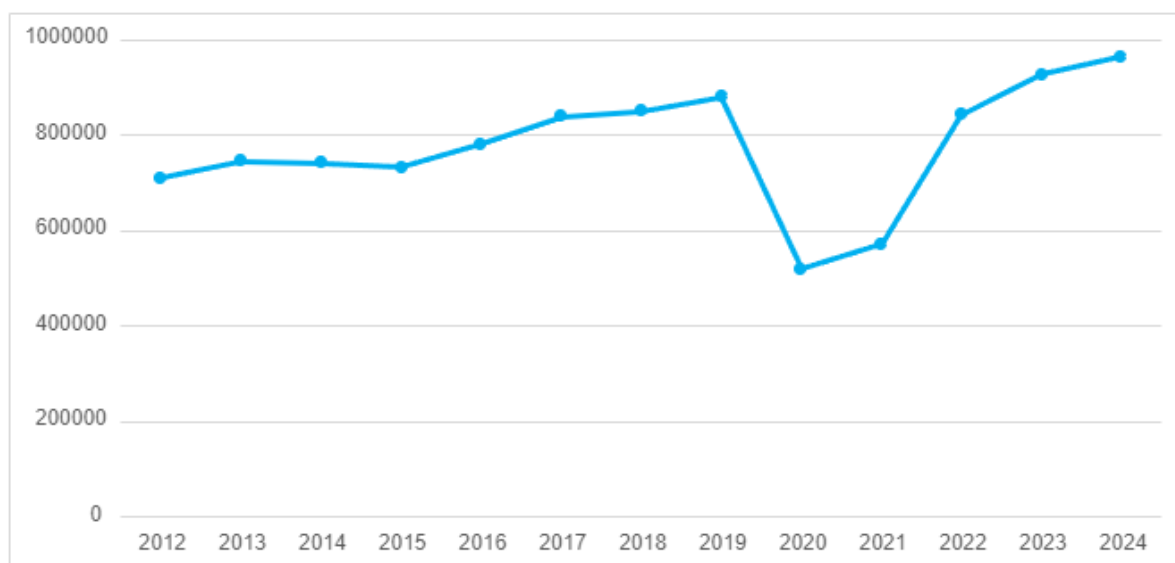

Zdroj: Ministerstvo zdravotnictví 2024.

2.4 Současný stav lázeňství v Česku

Současné trendy naznačují narůstající povědomí obyvatel o zdravotně-rekreačních aspektech lázeňství, jež zahrnují nejen léčebné procedury, ale i jiné, komplexní přínosy v podobě duševní rovnováhy či zkrášlení. Nejen lázeňství, ale i jeho nové formy (wellness), nabývají na významu a rozšiřují tradiční spektrum lázeňské nabídky (Schwartzhoffová 2016).

Graf 1: Celkový počet hostů v lázeňských zařízeních v Česku za roky 2012–2024.

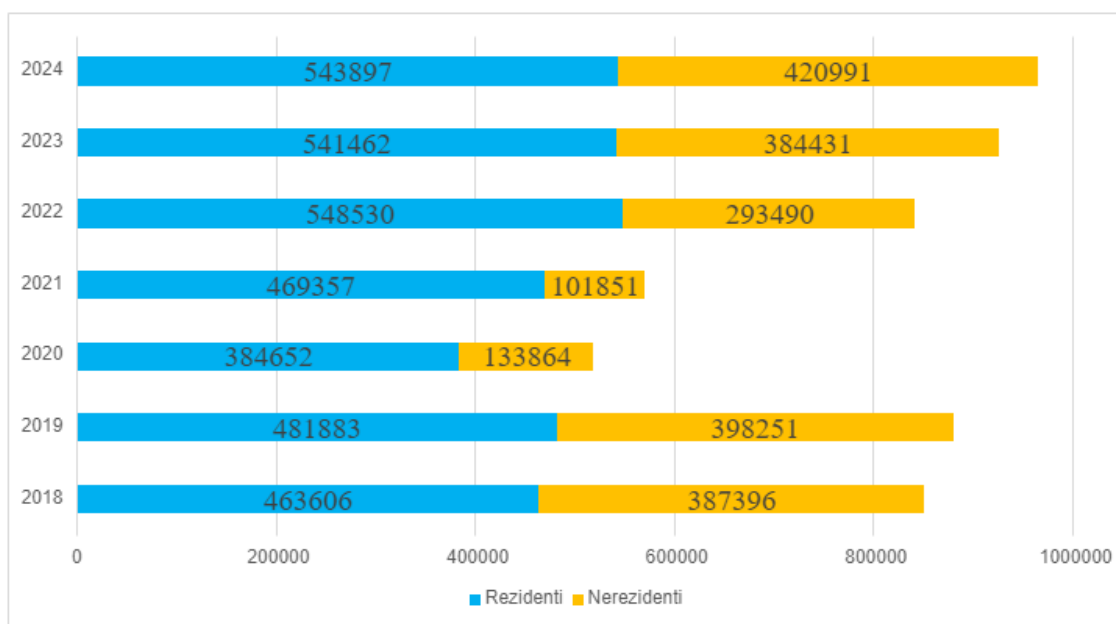

Zdroj: ČSÚ (1).

Již v roce 2012 dosahovala lázeňská návštěvnost poměrně vysokého čísla, celkově přijelo do lázní více než 710 tisíc hostů. Z dlouhodobého hlediska je patrný pozvolný nárůst návštěvnosti až do roku 2019. Počet návštěvníků v roce 2020 výrazně klesl, což bylo způsobeno pandemií COVID-19 a souvisejícími omezeními běžného života včetně cestovního ruchu.

Od roku 2021 lze pozorovat postupné oživení lázní, kdy se návštěvnost začala opět zvyšovat. To bylo způsobeno uvolněním restrikcí, a hlavně růstem zájmu domácí klientely, která částečně kompenzovala stále nižší podíl zahraničních hostů. Tuto skutečnost pravděpodobně podpořilo i zavedení státního příspěvku, který v témže roce umožňoval čerpat finanční podporu ve výši 4 000,- Kč na osobu/pobyt. Nárok na tento příspěvek měli všichni občané, kteří absolvovali samoplátecký lázeňský pobyt v Česku v délce minimálně šesti nocí a s minimálně pěti lázeňskými procedurami (Mánes 2021). V roce 2022 se počet návštěvníků přiblížil předcovidové úrovni a v minulém roce jsme zaznamenali dosud největší počet návštěvníků, který se pohyboval okolo 965 tisíc.

Graf 2: Zastoupení rezidentů a nerezidentů v lázních v Česku za roky 2018–2024.

Zdroj: ČSÚ (1).

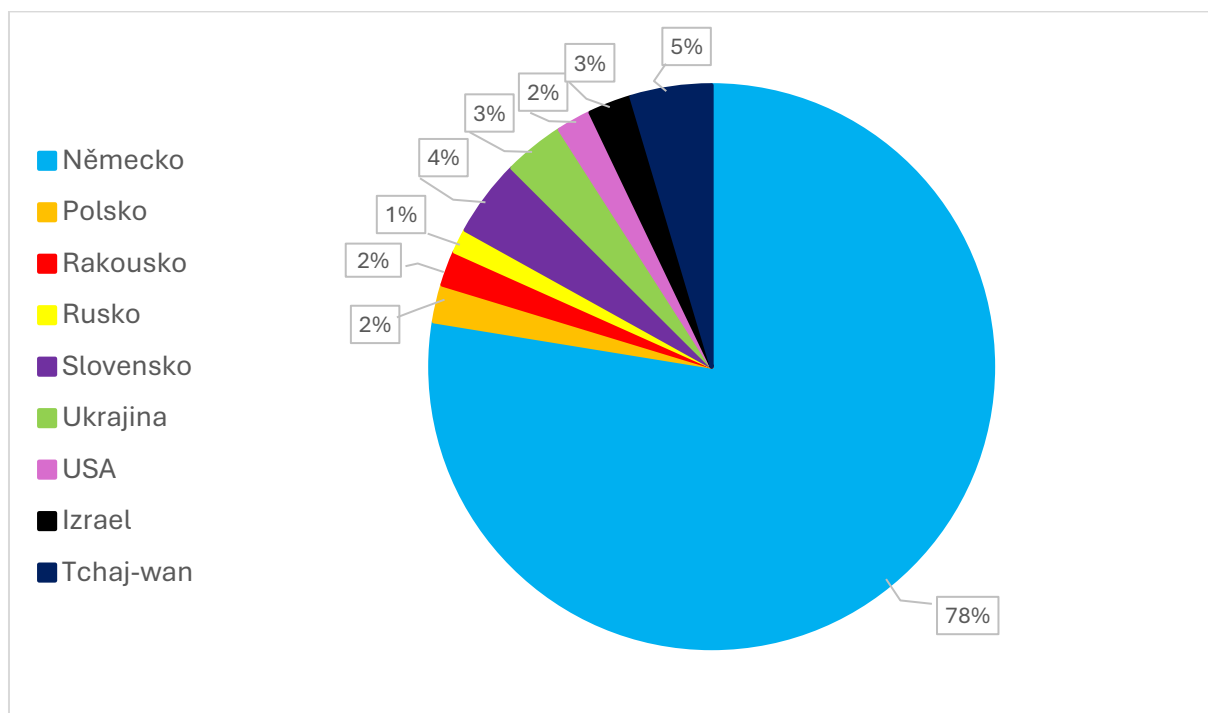
Na grafu č. 2 je jasně zachycen zlom, který ovlivnil dosavadní vývoj českého lázeňství. V letech 2018 a 2019 byl podíl rezidentů a nerezidentů skoro stejný. Češi tvořili zhruba 55 % klientely a cizinci zbylých 45 %. Toto vysoké číslo může svědčit o tradičně vysokém zájmu zahraničních návštěvníků o české lázně. Situace se rychle změnila v roce 2020, kdy v důsledku pandemických opatření došlo k prudkému poklesu zahraniční klientely na pouhých 25,8 %, zatímco podíl domácích návštěvníků výrazně vzrostl. Od roku 2022 lze sledovat významné oživení lázeňského turismu. Počet zahraničních návštěvníků se v roce 2022 zvýšil na 34,8 %, v roce 2023 na 41,5 % a v roce 2024 již dosáhl 43,6 %, avšak počet cizinců stále mírně zaostává za úrovní let 2018 a 2019.

V reakci na propad po vypuknutí pandemie byl v roce 2023 ministerstvem pro místní rozvoj ČR připraven plán na restart českého lázeňství. Mezi klíčové strategie patří posílení spolupráce s trhy, které mají potenciál nahradit výpadek rusky hovořící klientely – zejména se zeměmi Zálivu a Izraelem. Dále se plánuje intenzivnější zaměření na klientelu z Ázerbájdžánu, Kazachstánu a Uzbekistánu a pro domácí a příhraniční trh byl vytyčen cíl rozvíjet nové wellness a wellbeing produkty (CzechTourism 2023).

K propagaci byly realizovány různé aktivity, účast na veletrhu IMTM v Izraeli a AITF Ázerbájdžánu či roadshow v Kazachstánu. Byla také vytvořena globální kampaň Tradice zaměřená na podporu cestovního ruchu v celém Česku. Významným bodem byla také

konference ESPA v Karlových Varech, která měla zajistit zjištění buyers z preferenčních trhů. (CzechTourism 2023).

Graf 3: Podíl nerezidentů podle země v lázeňských zařízeních v Česku za rok 2024.

Zdroj: ČSÚ (2).

Nejvýraznější skupinou nerezidentů, kteří navštěvují české lázně, jsou návštěvníci z Německa. Tento trend lze přičítat nejen historicky silným vazbám na české lázeňství a Česko obecně, ale především díky geografické blízkosti a atraktivitě tzv. lázeňského trojúhelníku (Karlovy Vary, Mariánské Lázně, Františkovy Lázně), který se nachází v relativní blízkosti německých hranic. Ostatní země, jako jsou Polsko, Rakousko, Rusko, Slovensko, Ukrajina, USA, Izrael a Tchaj-wan, mají mnohem menší zastoupení. Jejich podíl na lázeňském turismu může odrážet nejen geografickou vzdálenost, ale také kulturní vazby, ekonomickou situaci či aktuální trendy v cestovním ruchu.

3. Lázeňství ve východních Čechách

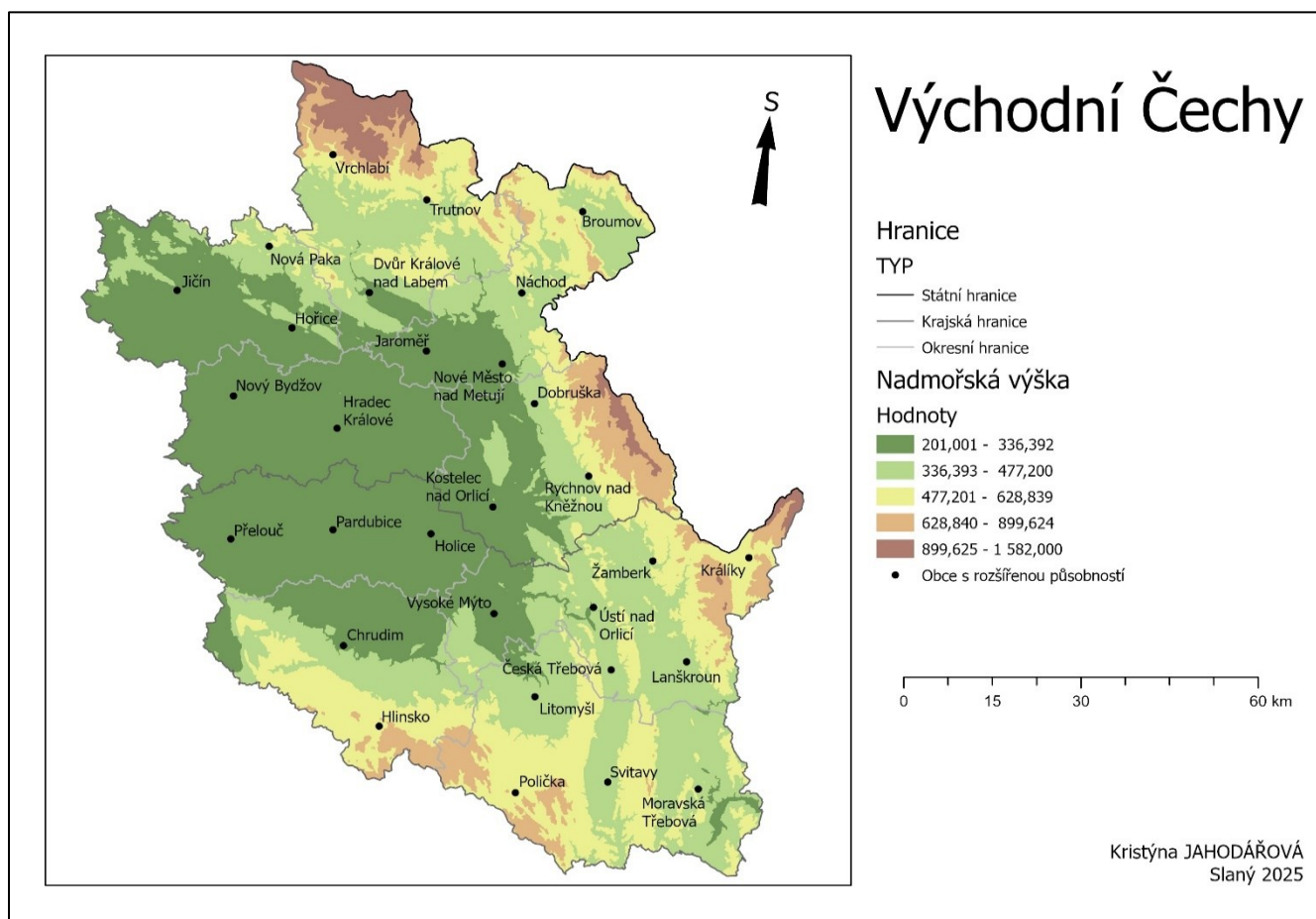
3.1 Vymezení a charakteristika oblasti

Než se dostaneme k hlavní části, je třeba vymezit oblast východních Čech. Existuje mnoho definic a autorů, každý může vymezovat tuto oblast trochu jinak.

Ondřej Felcman ve své knize (2011, s. 5) vymezuje oblast jako „*historický region, který lze v nejobecnějším filozofickém slova smyslu definovat jako vztah času a prostoru*”.

Východní Čechy můžeme také vymezit jako území bývalého Východočeského kraje. Ten vznikl v roce 1960 po schválení zákona č. 36/1960 Sb., který reorganizoval správní členění Československé socialistické republiky. Ten byl tvořen 11 okresy, kterými byly: okres Havlíčkův Brod, Hradec Králové, Chrudim, Jičín, Náchod, Pardubice, Rychnov nad Kněžnou, Semily, Svitavy, Trutnov a Ústí nad Orlicí (Zákon pro lidi 2020).

Mapa 5: Východní Čechy.

Zdroj: ARCDATA PRAHA.

Pro mé další zkoumání jsem zvolila následující vymezení. Jako oblast východních Čech jsem stanovila turistický region Královehradeckého a Pardubického kraje – viz mapa č. 5. Toto území můžeme dále rozdělit do osmi turistických oblastí (Regionální informační servis 2021): Kladské pomezí, Podzvičinsko, Hradecko a Bydžovsko-Chlumecko, Orlické hory a podhůří, Pardubicko, Chrudimsko-Hlinecko, Ústecko a Svitavsko.

Východní Čechy spadají do oblasti Českého masívu, kde od pahorkatin a vrchovin přechází povrch až do rovin, které převládají především podél řeky Labe. Na východě regionu se nachází pohoří Králický Sněžník, směrem na severozápad pokračuje pohoří Orlické hory. Pokud budeme postupovat severně podél hranic státu, dostaneme se k nejvyššímu pohoří této oblasti, Krkonošům, které představují i nejvyšší pohoří v rámci celého Česka. Na jihu regionu se rozkládají Železné hory a Žďárské vrchy, které již spadají do širší oblasti Českomoravské Vrchoviny (Klímová 2022).

Geomorfologicky můžeme tuto končinu zařadit do hercynského systému, konkrétně pak do České tabule a Krkonoško-jesenické soustavy (ARCGIS ONLINE [1], 2022). Nalezneme zde všechny klimatické oblasti, nejvíce území spadá do mírně teplé oblasti, pás Hradec Králové, Pardubice a Přelouč se nachází v teplé oblasti. Ve vyšších polohách již zmíněných pohoří objevíme konečně i chladné oblasti (ARCGIS ONLINE [2], 2022).

Skoro celá oblast patří do úmoří Severního moře a je odvodňována řekou Labe, jejími největšími přítoky jsou řeky Úpa, Orlice, Loučná a Chrudimka. Minimální část pak patří do úmoří Černého moře, kdy je voda odnášena řekou Svitavou, která se u Brna vlévá do Svatky (Klímová 2022). Východní Čechy jsou také významnou oblastí z hlediska hydrogeologických podmínek, které jsou klíčové pro vznik minerálních pramenů a rozvoji lázeňství. V oblastech jako je podorlická křídlová pánev, vysokomýtská či ústecká synklinála byly v minulosti hladiny podzemní vody poměrně stabilní a vydatnost pramenů dostatečná. Ve srovnání období 1990–1994 a 2015–2020 však došlo k poklesu hladin podzemní vody a zároveň k výraznějším sezónním výkyvům, což má vliv i na celkovou vydatnost pramenů (Nol a Zrzavecký 2023).

V obou krajích převažuje zemědělská půda, konkrétně pak půda orná. V Pardubickém kraji tvoří zemědělská půda 59,63 % rozlohy, orná půda tvoří 42,4 % (ČSÚ [3] 2024). V Královehradeckém kraji je podíl zemědělské půdy menší, zde zaujímá 57,99 % a orná z toho zaujímá 38,42 % (ČSÚ [4] 2024).

3.2 Lázeňství ve východních Čechách ve 20. století

Podobně jako v celém Česku i zde došlo ve 20. století k zmenšení počtu lázní. V roce 1900 bylo ve východních Čechách 21 lázeňských míst. Převažovaly lázně na bázi léčivých pramenů, v kraji se dále nacházeli lázně na bázi peloidů, klimatické lázně, určitá kombinace typů lázní či sanatorium (Semotanová, Zudová-Lešková, Močičková a kol. 2020).

V padesátých letech 20. století se počet míst snížil na pouhých 13. Celkem zaniklo 10 míst, avšak vznikly lázně Železnice a Prosečné (Semotanová, Zudová-Lešková, Močičková a kol. 2020) – lázně Železnice zanikly až v 21. století (Krkonoské noviny 2002), osud lázní Prosečné není detailně znám, ale již k roku 1998 museli být zaniklé (Kovařík, Mihaliček a Kessler 1998).

Tabulka 2: Seznam lázeňských míst ve východních Čechu v průběhu 20. století

Lázně	Typ	Stav	Poznámky
Velká Úpa	na bázi léčivých pramenů	Zaniklé lázně	Radonové prameny, zřízen bazén a koupelové kabiny, projekt postavení lázní nezrealizován
Svoboda nad Úpou	klimatické lázně	Zaniklé lázně	V roce 1895 připomínány tzv. Císařské lázně
Janské Lázně	na bázi léčivých pramenů	Stále funkční	Lázně již od 16. století, světoznámé léčbou dětské obrny
Malé Svatoňovice	kombinované pramen, klima, peloidy	Zaniklé lázně	Poutní místo, vyvěrala zde Sedmipramenná studánka
Ostružno	na bázi léčivých pramenů	Zaniklé lázně	Pramen 2 km od obce, u něj kaple podle projektu Jana Blažeje Santiniho
Mlázovice	kombinované pramen, peloidy	Zaniklé lázně	První lázeňské služby již před 1850, lázně založeny až o 40 let později
Lázně Bělohrad	na bázi peloidů	Stále funkční	Sírné slatinné lázně, 1905 získá statut lázeňského místa
Mostek	klimatické lázně	Zaniklé lázně	Studený pramen, léčba dýchacích cest a nervových nemocí
Dvůr Králové nad Labem	sanatorium	Zaniklé lázně	Lázně na třech lokalitách – Malé lázničky, Lázně sv. Matěje a Lázně U Berana
Hořice	na bázi léčivých pramenů	Zaniklé lázně	Poutní místo, zrušeny na počátku 20. století pro nedostatek vody
Velichovky	na bázi peloidů	Stále funkční	Během 2. světové války sloužily jako lazaret, velitelství armád SS Mitte
Hradec Králové	na bázi peloidů	Zaniklé lázně	Roku 1933 založeny Městské lázně, dnes je v budově aquacentrum
Lázně Bohdaneč	kombinované pramen, peloidy	Stále funkční	První státní autobusová linka v Čechách Bohdaneč – Pardubice v roce 1908
Vápenný Podol	na bázi léčivých pramenů	Zaniklé lázně	Velká prosperita lázní v roce 1840, uzavřeny na počátku čtyřicátých let
Slatiňany	kombinované pramen, peloidy	Zaniklé lázně	Slatinné lázně, v nedaleké Podhůře býval pramen železité vody
Vraclav	na bázi léčivých pramenů	Zaniklé lázně	Lázně sv. Mikuláše, vrcholný rozkvět v polovině 19. století
Chocẽň	na bázi léčivých pramenů	Zaniklé lázně	Činné již v 19. století, v roce 1920 zřízeny říční lázně na břehu Tiché Orlice
Brandýs nad Orlicí	kombinované klima, peloidy	Zaniklé lázně	V roce 1898 zmíněny nové lázně Salaba

Lázně	Typ	Stav	Poznámky
Ústí nad Orlicí	na bázi léčivých pramenů	Zaniklé lázně	Nejstarší zmínky v roce 1837 a 1840, jinak nejsou dostupné žádné informace
Bartošovice v Orlických horách	na bázi léčivých pramenů	Zaniklé lázně	Pramen během třicetileté války poškozen, v 19. století opět podchycen
Anenská studánka	na bázi léčivých pramenů	Zaniklé lázně	V roce 1678 vznik dřevěných lázní, největší věhlas v 18. století
Železnice	na bázi peloidů	Zaniklé lázně	Lázně založeny v roce 1904, po roce 1945 přeměněny na specializovanou dětskou léčebnu
Prosečné	klimatické lázně	Zaniklé lázně	Bývalo zde letovisko a pramen prosté vody
Běloves	na bázi léčivých pramenů	Stále funkční	Známá Běloveská kyselka, v dnešní době nefunkční, ale již probíhá jejich obnova

Zdroj: Semotanová, Zudová-Lešková, Močičková a kol. 2020 a Ministerstvo zdravotnictví ČR 2024.

V průběhu 20. století se na území východních Čech celkově nacházelo 24 lázeňských míst. Velká většina z nich v minulém století zanikla, v roce 2024 v regionu zůstalo pouhých pět lokalit (Běloves sice nemá funkční lázně, ale probíhá jejich rekonstrukce a obec má stále statut lázeňského místa). Převažovaly lázně na bázi léčivých pramenů, následovaly je lázně na bázi peloidů. K lázním v tabulce č. 2 byly doplněny poznámky, které jednotlivá místa charakterizují z hlediska lázeňské funkce.

4. Metodika

Tato kapitola detailně popisuje postup provedeného výzkumu, od jeho přípravy a samotné realizace až po vyhodnocení získaných výsledků.

4.1 Zvolená metodika výzkumu

Pro zkoumání zvoleného tématu bylo vybráno hned několik výzkumných metod – srovnávací fotografie, studium archiválií a dobového tisku a dotazníkové šetření.

První využitou metodou jsou srovnávací fotografie. Tato metoda popisuje proces znovupořizení snímku určitého místa, ze kterého již fotografie existuje, přičemž je snaha nový snímek pořídit ze stejné pozice jako ten původní. Výsledkem je dvojice snímků zobrazující stejnou scénu ze stejného úhlu v různých časových obdobích, což umožňuje analyzovat změny, ke kterým mezi těmito obdobími došlo (Schaffland a Heidemann 2022). Při vybírání dobových fotografií byla snaha vybrat ty snímky, které zachycují klíčové budovy či místa v rámci konkrétních lázní. Vyjma snímků o lázních ve Velichovkách pochází veškerý obrazový materiál z archivů obcí či muzeí a nemusí být proto veřejně známý.

Další metodou zisku dat poskytlo studium archiválií a dobového tisku. Archivní podklady pro tuto práci byly získány z několika institucí, které poskytly relevantní materiály nebo odborné konzultace. Historické dokumenty, kartografická díla či další důležité informace zpřístupnily Státní okresní archivy v Hradci Králové, Pardubicích a Chrudimi, Regionální muzeum ve Vysokém Mýtě, Východočeské muzeum v Pardubicích, obec Vápenný Podol, obec Lázně Bohdaneč a Městské muzeum v Jaroměři. Naopak některé oslovené instituce – Léčebné lázně Lázně Bohdaneč, Lázně Velichovky, obec Velichovky a obec Vraclav – na žádost o spolupráci nereagovaly, případně nedisponovaly relevantními materiály k tomuto tématu. Kromě archivních fondů byly využity také digitalizované dobové tisky, které zpřístupňuje Národní knihovna ČR.

V neposlední řadě bylo využito dotazníkového šetření. Dle Gavora (2000, s. 99) je dotazník *„nejfrekventovanější metodou zjišťování dat a je to způsob písemného kladení otázek a získávání písemných odpovědí.“* V rámci šetření byly vytvořeny celkem čtyři dotazníky. Vždy dvojice dotazníků byla identická – jedna dvojice byla určena obyvatelům lokalit, kde lázně ve 20. století zanikly (Vápenný Podol a Vraclav), zatímco druhá dvojice cílila na obyvatele míst, kde lázně fungují dodnes (Lázně Bohdaneč a Velichovky). Odpovědi na otázky byly získávány přímo v terénu během návštěv lázeňských míst. Se sběrem odpovědí pomohly také

některé obce, konkrétně Lázně Bohdaneč, Vraclav a Vápenný Podol, které dotazník sdílely na svých facebookových stránkách nebo jej jinými způsoby propagovaly mezi občany.

4.2 Tvorba dotazníku a pilotní šetření

Dotazníky byly navrženy tak, aby zjistily, jak obyvatelé jednotlivých obcí vnímají minulost, současnost i potenciální budoucnost lázeňství ve svém bydlišti. Byly vytvořeny dvě tematicky identické dvojice dotazníků – jedna pro místa, kde lázně ve 20. století zanikly, a druhá pro obce, kde lázně fungují od minulého století až dodnes.

Struktura dotazníků (viz přílohy 1 a 2) by se mohla pomyslně rozdělit do tří tematických částí. První se zaměřuje na znalosti a povědomí respondentů o lázeňské historii daného místa. Obsahuje otázky, které se ptají na znalost existence lázní, kdy lázně vznikly, popřípadě jak a kdy zanikly, a jaký je význam lázní v rámci historie obce. Druhá část byla více zaměřena na osobní zkušenost a přání obyvatel směrem k současnému či budoucímu využití lázeňských objektů a tradice. U zaniklých lázní zjišťovala například, zda by si přáli obnovu lázní, jaké funkce by si představovali, že by bývalá lázeňská budova mohla plnit, nebo zda vnímají lázeňskou minulost jako potenciál pro rozvoj obce a cestovní ruch. U současných lázní se zjišťovalo, zda obyvatelé lázně navštívili, jestli by je navštívili znovu a jakou mají lázně budoucnost, popřípadě jak by se mohla zdejší lázeňská tradice zlepšit či jinak podpořit. Závěrečná část dotazníku se zaměřovala na základní údaje o respondentovi, konkrétně na jeho věk a délku pobytu v dané obci. Vzhledem k tomu, že většina zkoumaných obcí má velmi malý počet obyvatel, byla přidána i možnost označit, že respondent je pouze návštěvníkem daného místa. Díky tomu se ve výsledcích mohly promítnout i pohledy turistů a jejich celkový dojem na obec a zdejší lázně.

Před samotným zahájením sběru dat proběhlo pilotní šetření, jehož cílem bylo ověřit srozumitelnost a vhodnost všech otázek. Na základě zpětné vazby od vedoucí práce a pana Miroslava Doležala, ekonoma a účetního ve Vápenném Podole, byly upraveny jazykové formulace a u dotazníků zaměřených na obce se zaniklými lázněmi byla navíc ověřena správnost uvedeného důvodu jejich zániku. Následně byly dotazníky testovány vybranými respondenty s cílem posoudit srozumitelnost otázek, ověřit funkčnost QR kódů vedoucích na online formuláře a prověřit celkovou technickou funkčnost. Tímto krokem se předešlo možným technickým komplikacím během samotného sběru dat.

4.3 Vlastní šetření

Terénní šetření probíhalo v období od února do konce března 2025. Hned od začátku byla navázána komunikace s řadou institucí za účelem získání informací a zajištění podkladových materiálů k daným lokalitám. V rámci příprav byly navštíveny archivy v Hradci Králové a Chrudimi za účelem dohledání historických pramenů vztahujících se k jednotlivým lokalitám a jejich lázeňské tradici. Vyhledávány byly především archiválie, které by mohly přímo či nepřímo souviset s danou lokalitou – úřední listiny, vyhlášky, zprávy z jednání, živnostenské či novinové zprávy, knihy hostů, smlouvy a jiné. Pro vyhledávání archiválií byla využita klíčová slova: lázně, lázeňská budova a pramen, dále pak spojené s daným názvem místa. Samotný terénní výzkum byl doplněn o sběr fotografií a neformálních výpovědí obyvatel, které přispěly k hlubšímu pochopení aktuálního vztahu místních ke svému bydlišti.

První terénní výjezd se uskutečnil 6. března 2025 do obce Vápenný Podol, kde proběhla osobní schůzka s panem Miroslavem Doležalem, ekonomem a účetním obce. Během prohlídky obce byly poskytnuty cenné informace o místní historii i o zaniklých lázních, včetně současného stavu lázeňských budov, vlastnických vztahů a postojů místních obyvatel. Na obecním úřadě byly zpřístupněny archivní materiály, které byly dále využity při zpracování tématu. Sběr odpovědí na dotazníky zde neprobíhal osobně, distribuci mezi občany zajistila obec. Dotazník byl šířen elektronicky na různých přednáškách pořádaných obcí a zároveň byl distribuován v tištěné formě v místních obchodech.

Další lokalitou byly Velichovky, navštívené 18. března 2025. Přestože zde byla naplánována schůzka s marketingovou manažerkou lázní, nebyly poskytnuty žádné relevantní informace. Snahy o získání podkladů na obecním úřadě byly rovněž neúspěšné a slibované zpětné kontaktování místním archivářem neproběhlo. Přínosná však byla komunikace s místní obyvatelkou, která ochotně sdílela informace o obci i lázních. V této lokalitě byly všechny dotazníky vyplněny formou osobního oslovení občanů. Součástí interakcí byly i neformální rozhovory, které poskytly širší kontext k postojům místních k obci i lázeňskému areálu.

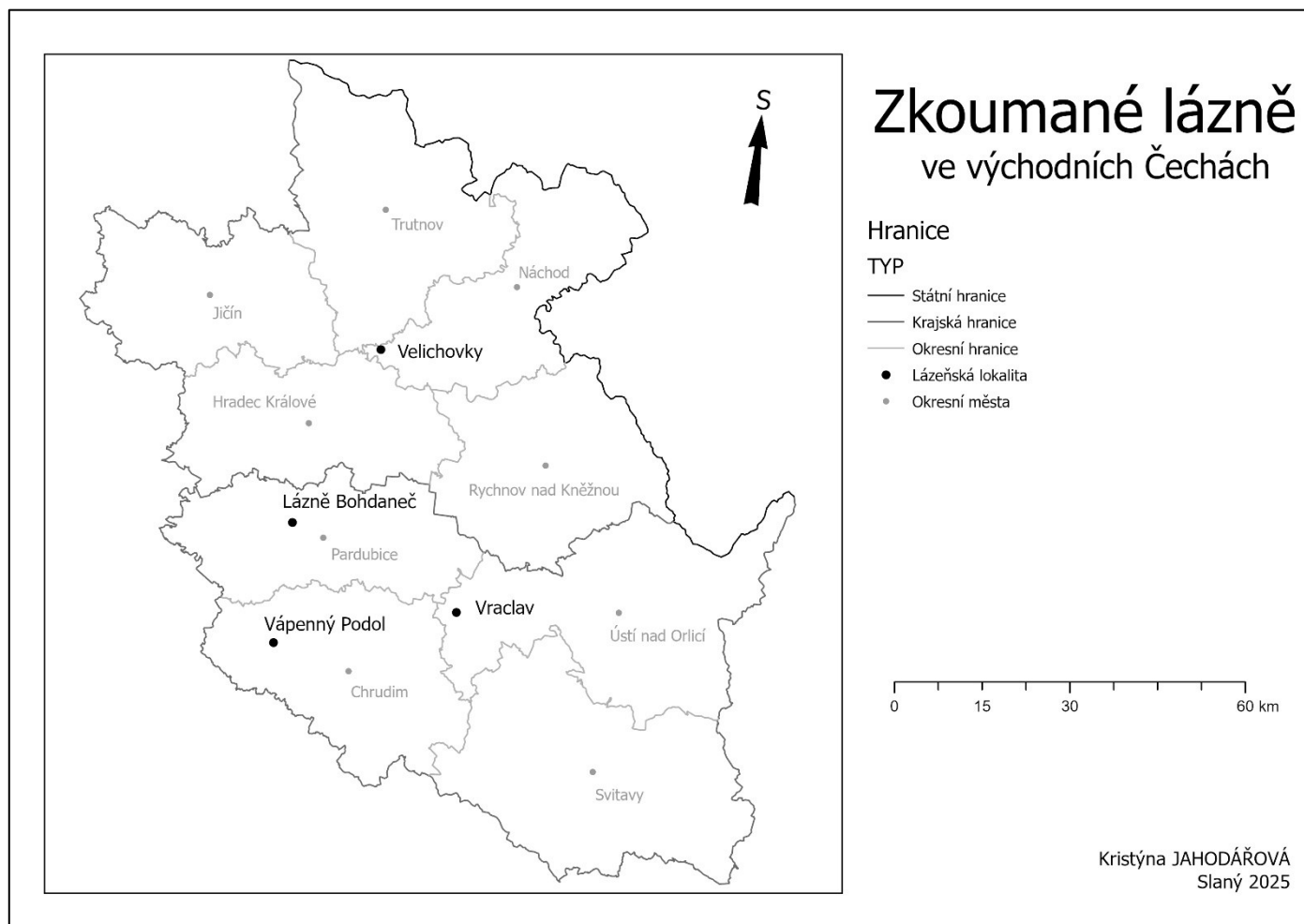
Dne 27. března 2025 byla navštívena obec Vraclav. Po pořízení fotografií lázeňského areálu následovalo osobní oslovování obyvatel. Ve spolupráci s obecním úřadem byly navíc po obci rozmístěny QR kódy odkazující na dotazník, který byl rovněž sdílen na oficiální facebookové stránce obce. I zde byly vedeny rozhovory s občany zaměřené na jejich názory na správu obce a přístup k lázeňské tradici.

Poslední navštívenou lokalitou byly dne 29. března 2025 Lázně Bohdaneč. V rámci návštěvy došlo k fotografické dokumentaci areálu a prohlídce hlavní lázeňské budovy. Obec zde poskytla významnou podporu při sběru dat prostřednictvím zveřejnění odkazu na dotazník na facebookové stránce města. Pokus o navázání kontaktu s vedením léčebných lázní byl neúspěšný – po telefonní domluvě již nedošlo k následné komunikaci.

5. Nově vzniklá lázeňská místa

V následující kapitole se zaměříme na konkrétní lázeňská místa. Nejprve budou analyzovány lokality, kde lázeňská činnost dosud přetrvává. Úvodní mapa zachycuje vybraná lázeňská místa ve východních Čechách, včetně těch se zachovalou i zaniklou lázeňskou tradicí.

Mapa 6: Zkoumané lázně ve východních Čechách.

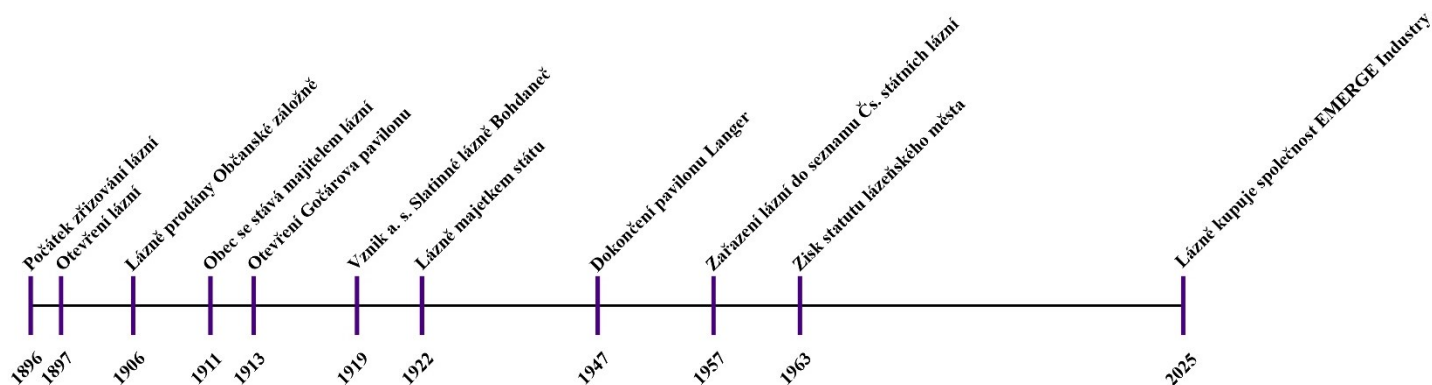
Zdroj: ARCDATA PRAHA.

5.1 Lázně Bohdaneč

První doložitelný záznam o Bohdanči pochází již z 13. století, který hovoří o skutečnosti, že král Otakar (pravděpodobně Přemysl Otakar II.) dává jistému vojákovi z Kvítkovic majetek v okolí Bohdanče (Profous 2011). Pro ilustraci vývoje lázeňství v Lázních Bohdaneč je doplněna časová osa nejdůležitějších událostí (obrázek č. 1).

Vznik bohदानeckých lázní však přichází až o několik století později, a to na konci 19. století. S nápadem na využití rašeliny Rajskeho potoka, který protéká vesnicí Libišany, k léčebným účelům přišel Jan Veselý (Slatinné lázně 1897–1949).

Obrázek 1: Časová osa znázorňující nejdůležitější události lázní v Lázních Bohdaneč.

Zdroj: vlastní zpracování.

V roce 1896 zakupuje pan Veselý slatinné louky v Libčanech a na svém statku začíná zřizovat slatinné lázně. Jan Veselý také zakládá Jednotu ku zřízení rašelinných lázní, která připravila vše potřebné, a po přezkoumání léčebných účinků rašeliny v Praze, nic nebránilo otevření první lázeňské sezóny, která začala v roce 1897. Ačkoli byly důkazy o léčivosti zdejší slatiny, kvůli původní velikosti lázní byla návštěvnost velmi malá a složená pouze z občanů nejbližšího okolí – lázně celkem využilo 70 lidí (Slatinné lázně 1897–1949). Hned následující rok se ale návštěvnost rapidně zvýšila, v roce 1899 jsou zprávy o tzv. Anežčíných slatinných lázních, kde mohou lidé navštívit slatinné i železité lázně pod vedením lékaře Václava Pospíšila (Bucharovič a Wieser 2001). Na počátku 20. století byl areál lázní rozšířen, například byl zřízen lázeňský park, jehož návrh vytvořil významný architekt František Josef Thomayer. Dále byla také postavena laboratoř, která sloužila jako výrobní přísada do koupelí zvaných Thopinol (Bucharovič a Wieser 2001).

Lázně byly úspěšné, ale jejich provoz vyžadoval velké finanční prostředky a Jan Veselý nebyl postupně schopen dostávat všem svým finančním závazkům. To vedlo až k dražbě lázní v roce 1906, jak se dozvídáme z dražebního ediktu. Lázně v dražbě získala Občanská záložna, která je vlastnila dalších 5 let. Ta se zasloužila o ještě větší popularizaci, přispělo k tomu i otevření první české veřejné autobusové linky Pardubice – Bohdaneč v roce 1908 (Slatinné lázně 1897–1949).

Od místní záložny koupila lázně obec Bohdaneč, shodou okolností byl tehdy starostou bratr Jana Veselého – František Veselý. Celková suma se vyšplhala na 294 000 korun – například textilní dělník v Liberci si v roce 1908 za týden vydělal 11 až 17 korun (Ptejte se knihovny 2012). Lázně již měli velmi širokou klientelu a byly velmi známé. V témže roce, kdy lázně koupila obec, jej navštívilo 407 Čechů, 37 Moraváků, 6 návštěvníků byli cizinci – pět z nich

přijeli z Vídně a jeden dokonce z Ruska (Kniha lázeňských hostů 1906–1920). V reklamních sděleních v dobovém časopisu je uvedeno, že se v lázních léčily následující nemoci – revmatismus, pakostnice, ischias, ženské nemoci, žluční kameny, písek močový a vleklé choroby (Čas [2] 1911).

V roce 1913 proběhly v rámci lázní významné změny. Byl otevřen hlavní lázeňský pavilon, který navrhl architekt Jan Gočár, budova je po něm i pojmenována. Dále byl navrtán teplý minerální pramen „*Panenka*” o vydatnosti 4000 hektolitřů denně (Bucharovič a Wieser 2001). V následujícím roce si nechaly lázně udělat rozbor plynů a minerální vody (Rozbor přírodního plynu 1913). Během první světové války lázně fungovaly, snížený počet hostů lázně zaznamenaly až v roce 1916. Po třech letech slabších sezón neměla obec pravděpodobně dostatek finančních prostředků, vzniká tak akciová společnost Slatinné lázně Bohdaneč, která lázně odkoupila za 1 200 000 Kčs. Akciová společnost nevlastnila lázně dlouho, protože v roce 1922 se vlastníkem lázní stalo ministerstvo veřejných prací a lázně se tedy staly státními. Samotný prodej byl v dobových tiscích velmi řešený a stal se terčem kritiky. Podezřelá byla velmi vysoká částka, za kterou stát lázně koupil, a zároveň celá skutečnost, proč byly koupeny zrovna tyto lázně. Stát měl údajně dalších sedm lázní, které na tom byly výdělečně lépe a mohl je odkoupit (Slatinné lázně 1897–1949). Celá tato kontroverze pak byla završena faktem, kdy nastal zmatek v tom, komu vlastně lázně patří. Podle některých zdrojů patřily lázně skutečně Ministerstvu veřejných prací (Novinová zpráva 1924), jiné uvádí, že lázně patří odborovým hornickým organizacím a sdruženým revírním radám v Plzni, Kladně, Ostravě a severním Čechám (Čas [3] 1922).

Na konci 20. let 20. století začala výstavba nové lázeňské budovy – Jubilejního paláce. Jeho návrh vytvořil Petr Kropáček a byl vybudován na památku 10. výročí vzniku Československé republiky. Z dostupných výročních zpráv z let 1929 až 1931 můžeme zjistit, že popularita lázní nebyla tak vysoká, jak tomu bylo před první světovou válkou (Výroční zpráva 1930–1932). Průměrný počet hostů činil zhruba 400 osob, ale stejné problémy měly i jiné lázně v Čechách. Byly tak snahy přilákat především cizince, kteří měli mít pobyt v lázních levnější a mělo se dbát na to, aby byli nadmíru spokojeni (Oběžník 1934). Druhý významný pavilon, pavilon Langer, začal být stavěn v roce 1939, avšak v provozu byl až o osm let později. Druhá světová válka provoz lázní omezila, plně funkční byly až po jejím konci.

Obrázek 2: Pavilon Gočár v roce 1925.

Zdroj: Bohdaneč, lázně, pohled na novou lázeňskou budovu.

Obrázek 3: Pavilon Gočár v roce 2025.

Zdroj: vlastní fotografie.

V roce 1946 byl vyhotoven regulační plán města, který měl podpořit pozici lázní a jeho dostupné služby. O dva roky později převzala správu lázní Ústřední národní pojišťovna, která je předala na počátku 50. let Revolučnímu odborovému hnutí (Bucharovič a Wieser 2001). V roce 1957 se novým majitelem lázní stal stát, a tak byly zařazeny do seznamu Československých státních lázní, patřily sem i další východočeské lázně – Bělehrad, Běloves a Velichovky, kde bylo i ředitelství. O pět let později však bylo přesunuto z Velichovek do Poděbrad (Dostálek 2008). Ve stejném roce byl Bohdančiči udělen statut lázeňského města. V průběhu 70. let prošel Jubilejní pavilon rozsáhlou rekonstrukcí a rozšířením, čímž se kapacita lázeňského zařízení zvýšila na 104 lůžek. Součástí modernizačních prací byla také úprava

a vybavení stravovacího zázemí, včetně nové jídelny a kuchyně (Broncová 1998). V roce 1992 vznikla akciová společnost Léčebné lázně Lázně Bohdaneč (Bucharovič a Wieser 2001).

Během roku 2013 lázně zaznamenaly prudký pokles návštěvnosti, pravděpodobně z důvodu omezení hrazení lázeňské péče zdravotními pojišťovnami, který vyšel v platnost v roce 2012 (Český rozhlas [1] 2013). Avšak tento stav se rychle zvrátil a v následujícím roce byl otevřen nově zrekonstruovaný pavilon Gočár (Český rozhlas [2] 2014). Další krize poté přišla až s pandemií koronaviru (Český rozhlas [3] 2020). V roce 2025 kupuje lázně společnost EMERGE Industry od manažera Jiřího Vitíka, který je vlastnil čtyři roky (České noviny 2025). V současnosti lázně nabízejí širokou nabídku různých procedur včetně různých volnočasových aktivit – historické prohlídky, koncerty, přednášky či dílničky (Léčebné lázně Bohdaneč 2025).

Obrázek 4: Vnitřní areál lázní pravděpodobně v první polovině 20. století.

Zdroj: Bohdaneč, lázně, vnitřní areál.

Obrázek 5: Vnitřní areál lázní v roce 2025.

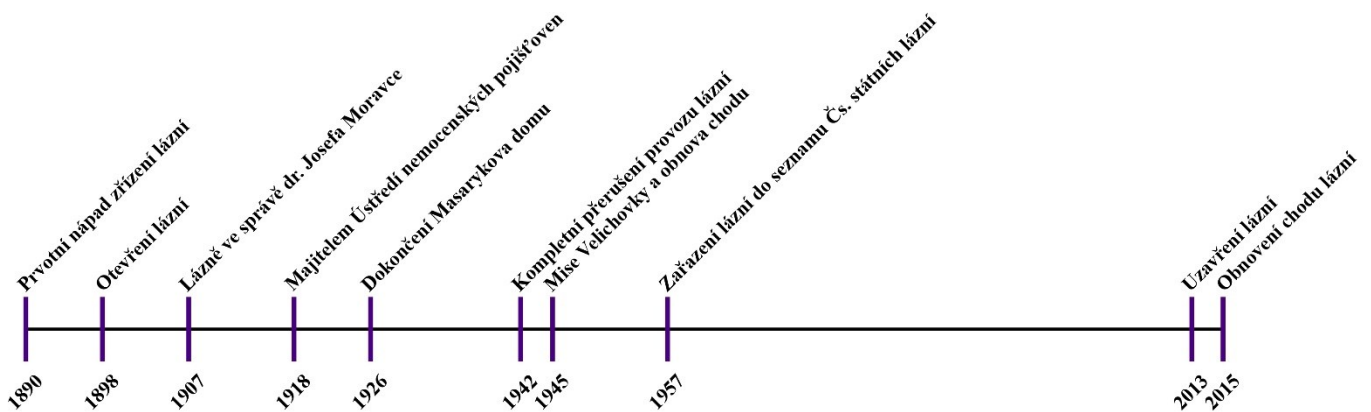

Zdroj: vlastní fotografie.

5.2 Velichovky

První zmínky o Velichovkách pochází již z konce 14. století, konkrétně se vztahují k roku 1389 (Profous 2011). Pro lepší přehled o vývoji lázeňského místa je připojena časová osa nejdůležitějších událostí (obrázek č. 6).

Obrázek 6: Časová osa znázorňující nejdůležitější události lázní ve Velichovkách.

Zdroj: vlastní zpracování.

První počátky lázní se datují již do 18. století, kdy byly zřízeny primitivní lázně, které využívaly zdejší rašelinu z rašelinišť k léčení. Prvotní nápad na zřízení plnohodnotných lázní se datuje k roku 1890 a přichází s ním hraběnky Bertě Bees–Chrostinové a Gabriele Spens–Bodenové (Lidové noviny 1938). V roce 1897 započala výstavba a první lázeňská sezóna začala hned následující rok. K nim byly poté přidány nové typy lázní a to železité, elektrické, minerální a jehličnaté (Čas [1] 1911). Na přelomu století jsou také vybudovány vily, které se neodmyslitelně pojí k lázeňskému areálu – vila Zátíší, Čechie a Morava (Dostálek 2008). Provoz lázní začínal 15. května a končil přesně za čtyři měsíce (Plzeňské listy 1899). Lázně se chlubily tím, že se zde dokázalo léčit hned několik nemocí a obtíží – revmatismus, pakostnice, nemoci srdeční, hysterie, zánětlivé výpotky, ischias, nemoci ženské, ledvinové, zlomeniny, záněty žaludku, rozedma plic, záducha, chudokrevnost či zkoratění cév (Rozvoj 1912).

Roku 1907 přešla správa lázní na doktora Josefa Moravce. Díky němu byly koupele uhličitě a elektrické své zvláštní oddělení a byly ještě zřízeny rusko-irské lázně parní a sprchy (Čas [1] 1911). Během jeho vedení byly lázně velmi zpopularizovány a uznávány v celých Čechách – můžeme zmínit příspěvek v průvodci po letních sídlech a lázeňských místech z roku 1915:

„Železité a radioaktivní slatinné lázně Velichovky, pod odborným vedením p. dr. Moravce dosáhly velmi uspokojivých léčebných výsledků a zajistili si tak trvale dobrou pověst. Výtečně účinkují při revmatismu, dně, ischias a různých zánětlivých výpotcích. Všechny moderní druhy léčby jsou tu s úspěchem prováděny, jako léčba vodou studenou, lázněmi elektrickými, jodovými, jehličnatými, kyslíkatými, uhličitými, slunečními, vzduchovými atd. Znamení pitná železitá voda, velmi příjemný pobyt a přesná odborná péče získaly lázni velké obliby.“ (Dostálek 2008, s. 14).

Velký úpadek pak přinesla první světová válka, kdy byl provoz lázni omezen, po jejím konci bylo potřeba velké investice, kterou si však doktor Moravec nemohl dovolit. Na konci roku 1918 kupuje lázně Ústředí nemocenských pojišťoven v Praze (Dostálek 2008). V roce 1923 začala výstavba nového lázeňského domu, který byl rok po svém dokončení v roce 1926 pojmenován jako „Masarykův dům“. Toto jméno schválil osobně tehdejší prezident T. G. Masaryk, když navštívil Velichovky. Až do druhé světové války probíhali různé přestavby a modernizace tehdejších lázeňských budov (Dostálek 2008). První čtyři roky války lázně stále fungovaly, ačkoli byl provoz výrazně omezen. V roce 1942 byl ale kompletně zrušen, přičemž byla do místních prostorů přesunuta plicní léčebna z Prosečnice nad Sázavou. Léčebna fungovala tři roky, v závěru války se areál lázni stal ústřední centrálou německého štábu Mitte, které velel maršál Ferdinand Schörner. Na počátku května 1945 byla zahájena tzv. „Mise Velichovky“, kdy měla americká armáda předat zdejší německé armádě kapitulaci Německa z 7. května 1945 podepsanou v Remeši. Tato mise začínala v Plzni, poté byla zastávka v Praze a dále se pokračovalo až do Velichovek. Po příjezdu amerických vojsk začali Němci lázně postupně vyklízet (Dostálek 2008). V současnosti připomíná tuto událost pomník, který můžeme najít v areálu lázni, a také kulturní akce s totožným názvem Mise Velichovky, která se koná vždy 8. května již několik let.

Obrázek 7: Masarykův dům ve 30. letech 20. století.

Zdroj: Sbirám.cz.

Obrázek 8: Masarykův dům v roce 2025.

Zdroj: vlastní fotografie.

Po skončení války se lázeňská tradice obnovila a postupně začaly přípravy na rekonstrukci některých budov. V roce 1957 byly lázně zestátněny a zařazeny do skupiny Československých státních lázní s dalšími pobočkami v Bělohradě, Bohdanči a Bělovsi, přičemž ředitelství sídlilo ve Velichovkách. O deset let později bylo velichovské ředitelství zrušeno a všechny pobočky včetně Velichovek spadaly pod nové ředitelství v Poděbradech (Dostálek 2008).

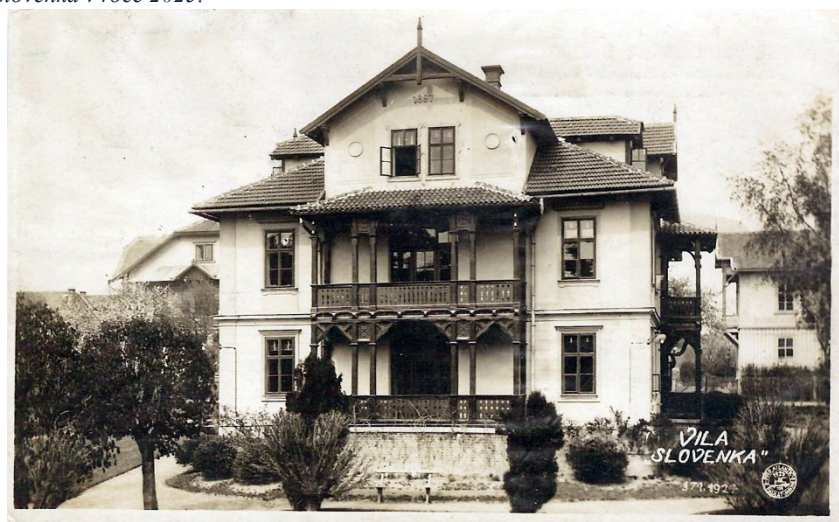
Od 70. let 20. století až do roku 2006 probíhaly různé opravy, rekonstrukce či jiná rozšíření budov a celého areálu. V roce 1992 vzniká akciová společnost, která vynaložila velké množství prostředků, aby lázně Velichovky dosáhly evropské úrovně lázeňských služeb a vybavenosti (Dostálek 2008).

Obrázek 9: Vila Slovenka v roce 1924.

Zdroj: Lázně Velichovky 1897.

Obrázek 10: Vila Slovenka v roce 2025.

Zdroj: vlastní fotografie.

V roce 2013 se lázně dostaly do insolvence, kdy svým věřitelům dlužily více než 50 milionů korun. V červenci téhož roku přestaly přijímat pacienty, ale hosté, kteří již měli pobyt uhrazený, byli přesunuti do Janských Lázní. Všichni zaměstnanci byli propuštěni a lázně se oficiálně uzavřely (iRozhlas 2013). Následující měsíce se řešilo, jak s lázněmi bude naloženo, po třech měsících od uzavření areálu bylo rozhodnuto, že budou lázně prodány jako celek (Náchodský deník 2013). Situace lázní se začala zlepšovat hned následující rok, kdy byly koupeny za 60 milionů korun strojírnami Karsit podnikatele Františka Řípy. Ten do lázní dále investoval, aby mohl být provoz znovu obnoven. To se podařilo v roce 2015, kdy sem zavítali první klienti. V počátcích znovuotevření byli pacienti ubytováni pouze v Masarykově domě a ve vile Domov. Základním kamenem léčby zůstala léčba křídovou slatinnou zeminou, díky které se lázně v dobách svých počátků tak zpopularizovaly (Jičínský deník 2015). Od té doby

lázně stále pracují na zvýšení kapacity, v současnosti se hosté mohou ubytovat v Masarykově domě i ve všech vilách – Domov, Morava, Slovenka, Čechie a Zátíší (Lázně Velichovky 2025). Lázně nabízí široké rozpětí služeb včetně různých kulturních akcí, například různé workshopy, lekce jógy, předváděcí akce či taneční večery (Lázně Velichovky 2025).

Obrázek 11: Společenský dům ve 40. letech 20. století.

Zdroj: Lázně Velichovky 1897.

Obrázek 12: Společenský dům v roce 2025.

Zdroj: vlastní fotografie.

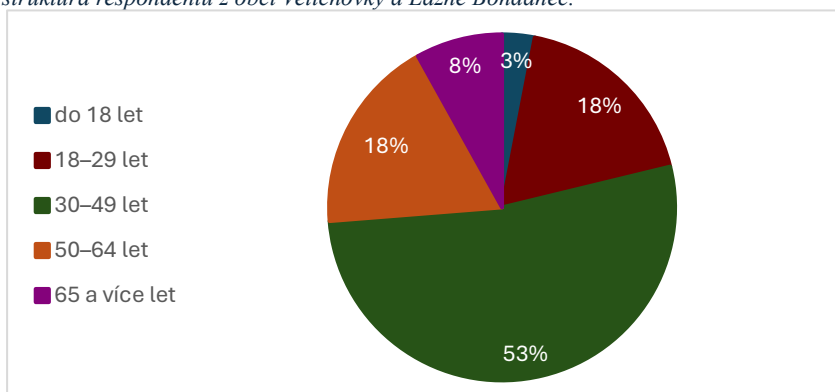

5.3 Současný stav a jejich funkce

Celkový počet respondentů v obcích Velichovky a Lázně Bohdaneč činil 99. V obou lokalitách převažovali respondenti v produktivním věku (30–49 let) – viz graf č. 4. V Lázních Bohdaneč tvořila tato skupina 62 % všech dotázaných. Ve Velichovkách byla věková struktura rovněž zaměřena na produktivní věk, avšak bylo zde zaznamenáno i vyšší zastoupení mladších dospělých (18–29 let) a nejmladších respondentů do 18 let (7 %).

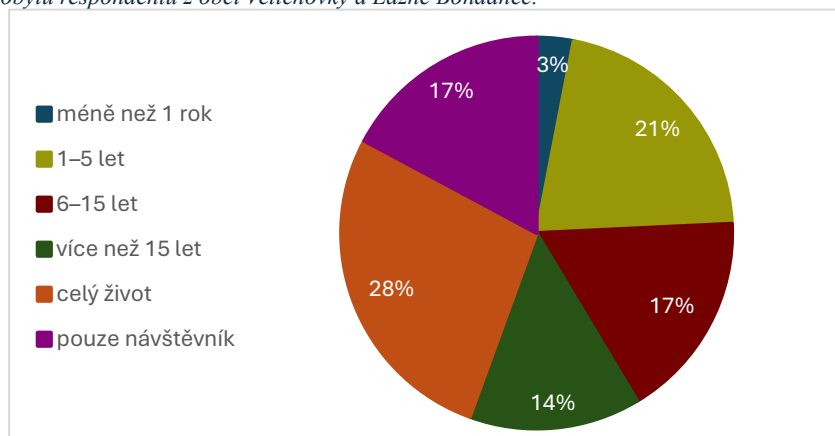
Délka pobytu respondentů ukázala určité rozdíly mezi oběma lokalitami (Graf č. 5). V Lázních Bohdaneč uvedlo 34 % obyvatel, že v obci žijí celý život, a dalších 19 % zde pobývá déle než 15 let. Ve Velichovkách naopak více než polovina dotázaných uvedla, že obec pouze navštěvují, což může ovlivňovat jejich vnímání lázeňské tradice. Tento fakt zároveň může poukazovat na význam Velichovek jako lázeňského centra s přesahem do širšího regionu. Druhou nejčastější skupinu tvořili obyvatelé, kteří zde žijí po dobu 1–5 let. Celkově lze shrnout, že v Lázních Bohdaneč se dotazníkového šetření účastnili převážně dlouhodobí obyvatelé, zatímco ve Velichovkách výraznou roli hráli i návštěvníci a nově příchozí obyvatelé. Tyto rozdíly mohou ovlivňovat vnímání lázeňské tradice a vztah k místnímu prostředí.

Graf 4: Věková struktura respondentů z obcí Velichovky a Lázně Bohdaneč.

Zdroj: vlastní zpracování.

Graf 5: Délka pobytu respondentů z obcí Velichovky a Lázně Bohdaneč.

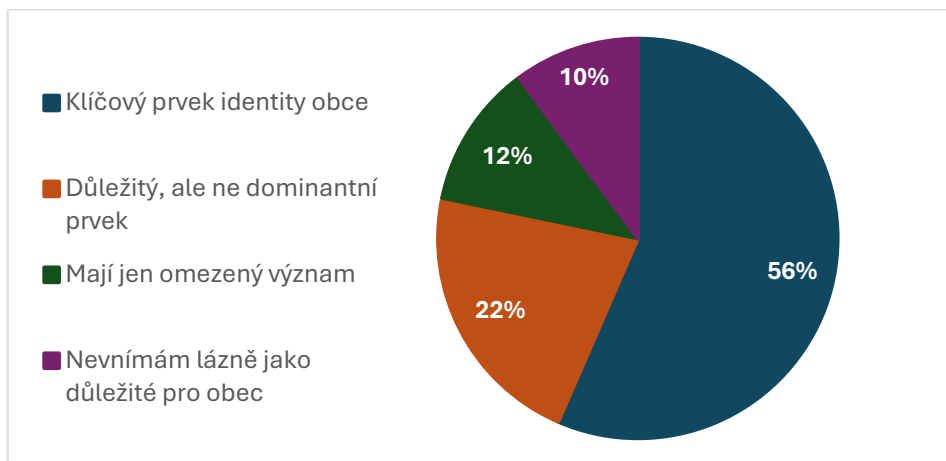

Zdroj: vlastní zpracování

Je třeba upozornit, že výsledky dotazníkového šetření nemusí být reprezentativní a nemusí zcela vystihovat názor celé populace zkoumaných obcí. Získaná data představují spíše sondu do vnímání lázeňských lokalit ze strany části obyvatelstva a návštěvníků.

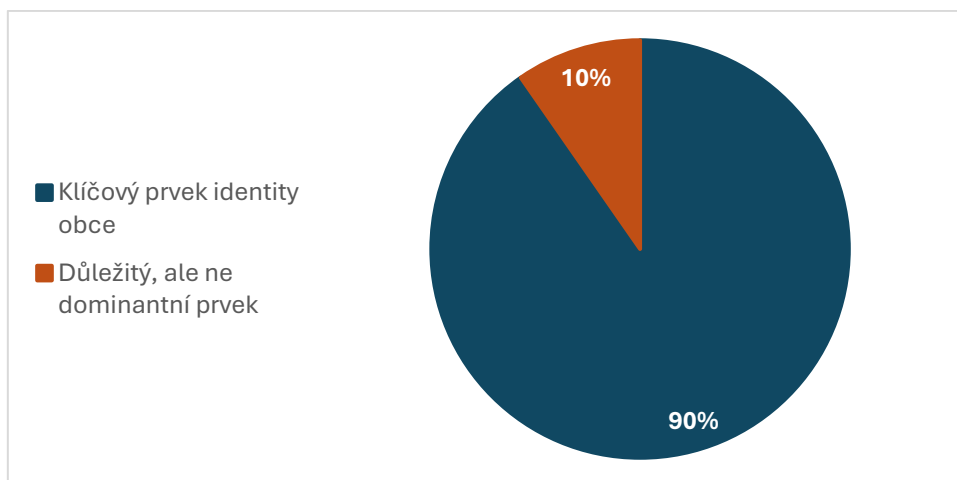
Respondenti z Lázní Bohdaneč i Velichovek prokázali, podle očekávání, vysokou míru povědomí o existenci lázní ve své obci. Na otázku, zda vědí, že se v obci nacházejí lázně, odpovědělo kladně celkem 98 % oslovených – ve Velichovkách 100 %, v Lázních Bohdaneč 97,1 %. Větší rozmanitost odpovědí se objevila u následující otázky: „Pokud ano, jak byste zhodnotili význam lázní pro obec?“ (viz graf č. 6 a 7). V Lázních Bohdaneč respondenti využili všechny nabízené odpovědi, přičemž nejčastěji označovali lázně jako klíčový prvek obce. Ve Velichovkách se odpovědi omezily pouze na dvě z možných variant, ale i zde výrazně převládal názor, že lázně představují významnou součást obce.

Graf 6: Zhodnocení významu lázní v Lázních Bohdaneč.

Zdroj: vlastní zpracování.

Graf 7: Zhodnocení významu lázní ve Velichovkách.

Zdroj: vlastní zpracování.

Co se týče povědomí o vzniku lázní, respondenti z Velichovek si opět vedli lépe. Obě lázeňská místa – Lázně Bohdaneč i Velichovky – byla založena v roce 1897, správnou odpovědí tedy byla možnost „před rokem 1900“. Ve Velichovkách tuto odpověď zvolilo 71 % respondentů, zbývající část uvedla vznik na počátku 20. století, nebo se odpovědi zdržela. V Bohdanči bylo procentuální zastoupení správné odpovědi menší, správně odpověděla polovina. Další výrazně zastoupenou kategorií byli ti, kteří na otázku nedokázali odpovědět. Odpověď „na počátku 20. století“ zvolilo 19 % a „po roce 1950“ vybralo zbývajících 7 % respondentů.

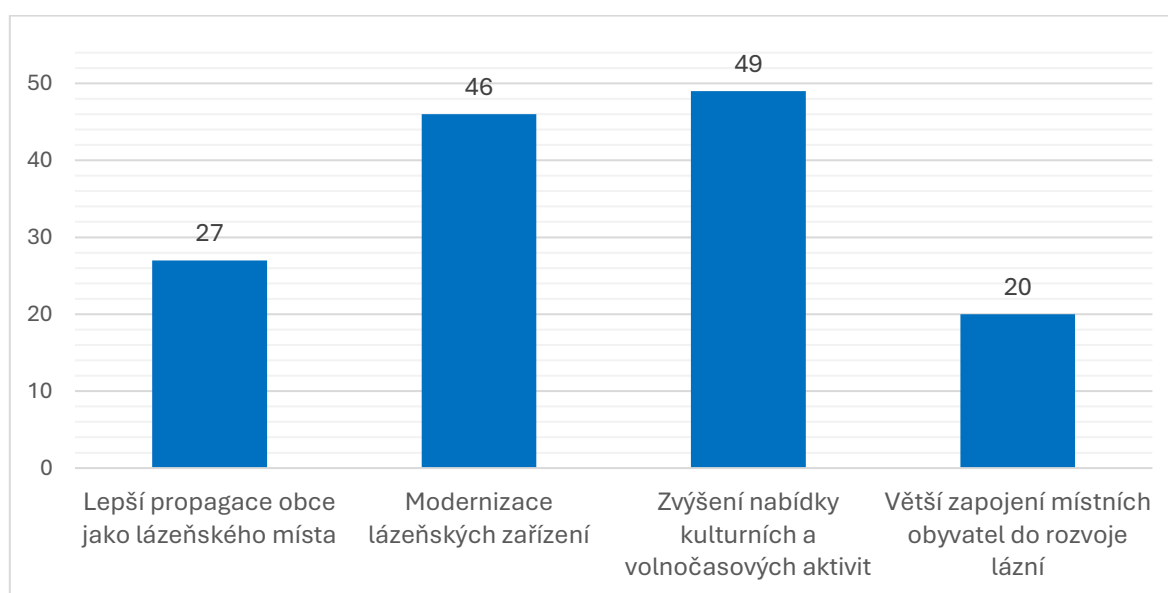
Další zkoumanou částí bylo, zda respondent někdy lázně navštívil, a pokud by o jejich návštěvu (případně opakovanou) měl zájem. Většina respondentů obou obcí uvedla, že lázně navštívila, ale pouze jako návštěvník doprovodných služeb lázní – kaváren, kulturních akcí atd. Ve Velichovkách navštívilo lázně jako pacient 45 % respondentů, zatímco v Lázních Bohdaneč pouze 19 %. Zcela bez zkušenosti s návštěvou lázní bylo 3 % dotázaných ve Velichovkách a 6 % v Bohdanči.

Návratnost respondentů do lázní je poměrně velká. V Lázních Bohdaneč by se do lázní rádo vrátilo 68,1 % respondentů, ve Velichovkách dokonce 74,2 %. Tyto výsledky naznačují, že lázně představují atraktivní součást obce, ke které mají obyvatelé pozitivní vztah a kam se rádi vracejí. Zároveň však i ukazují prostor pro rozšíření nabídky služeb a posílení vztahu obyvatel k samotné lázeňské péči.

Závěrečná část dotazníku se zaměřovala na vnímání budoucnosti lázní a na návrhy, které by mohly přispět k jejich dalšímu rozvoji. Až 76,8 % respondentů z Lázní Bohdaneč uvedla, že zdejší lázně mají jistou budoucnost, ať už v současné podobě, nebo po určité modernizaci. Dalších 14,5 % se nedokázalo k budoucnosti lázní vyjádřit a zbylých 8,7 % se domnívá, že lázně budoucnost nemají, a jejich význam klesá. Větší přesvědčení o budoucnosti lázní mají respondenti z Velichovek, kde až 96,7 % oslovených označilo odpovědi „ano, jejich stav je dobrý a není potřeba změny“ či „ano, ale potřebují modernizaci“. Zbylí respondenti nedokázali na otázku odpovědět. Následně bylo zjišťováno, jaká opatření by mohla přispět k většímu rozvoji lázeňství (viz graf č. 8 a 9). Respondenti mohli zvolit více možností. V obou obcích byla na prvním místě odpověď „zvýšení nabídky kulturních a volnočasových aktivit“ – v Bohdanči jej zvolilo 71 % respondentů a ve Velichovkách 77,4 %. Z odpovědi dále vyplynulo, že obyvatelé Bohdanče obecně projevovali větší zájem o zlepšení stavu lázní.

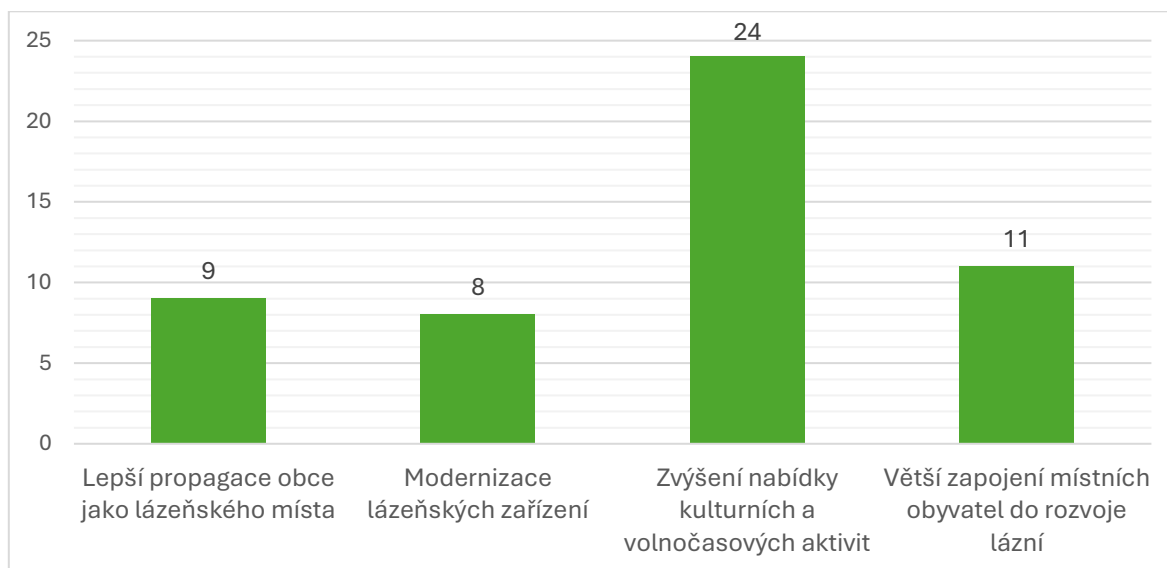
Kromě již zmíněné kulturní nabídky si 66,7 % přálo modernizaci lázeňského zařízení, 39,1 % doporučovalo lepší propagaci obce jako lázeňského místa a 29 % by uvítalo větší zapojení místních obyvatel do rozvoje lázeňství. Ve Velichovkách je výraznější odstup mezi nejčastější a ostatními odpověďmi – 35,5 % oslovených požaduje větší zapojení, okolo 30 % respondentů navrhuje lepší propagaci či modernizaci. V rámci neformálních rozhovorů s obyvateli Velichovek bylo zjištěno, že by si obyvatelé přáli lepší spolupráci lázní a obce, někteří také uvedli, že nejsou s vedením lázní i obce spokojeni. Zaznamenána byla i kritika směrem k propagaci – například v blízké Jaroměři, která by, vzhledem k své velikosti, mohla obci přinést potenciální turisty, chybějí jakékoli informační materiály o lázních ve Velichovkách.

Graf 8: Možnosti rozvoje lázní podle respondentů z Lázní Bohdaneč.

Zdroj: vlastní zpracování.

Graf 9: Možnosti rozvoje lázní podle respondentů z Velichovek.

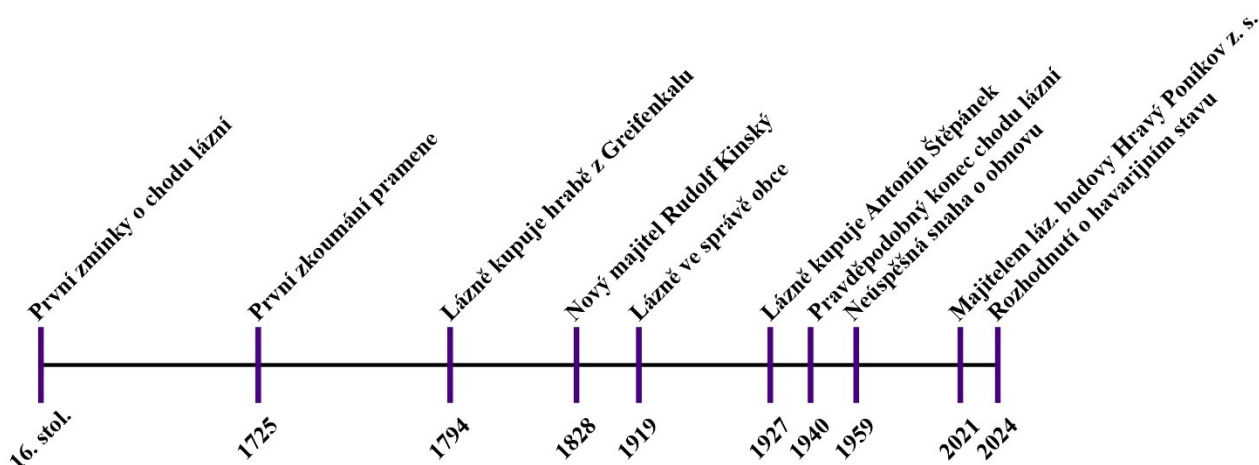
Zdroj: vlastní zpracování.

6. Zaniklé lázeňské lokality

6.1 Vápenný Podol

Počátky vzniku obce nelze přesně vymezit, jelikož se historické prameny rozcházejí (Motl 2013). První ověřená zmínka pochází z roku 1513 a hovoří o místě s názvem Wapenny Podol a Czytkov – Vápenný Podol a Cítkov (Profous 2011). Časová osa (obrázek č. 13) zachycuje klíčové milníky ve vývoji zdejších lázní.

Obrázek 13: Časová osa znázorňující nejdůležitější události lázní ve Vápenném Podole.

Zdroj: vlastní zpracování.

Dle urbáře heřmanoměstského panství sahají první zmínky o počátku lázeňské tradice ve Vápenném Podole až do 16. století (Bucharovič a Wieser 2001).

„Na úpatí vrchu, který od Podola jihovýchodně vystupuje a souvislým útvarem vápencovým jest, prýští ze země mohutný, léčivý pramen, který od dávných dob mnohými nemocnými navštěvován jest a jemuž tito opět nabyti zdraví děkují. Voda z tohoto znamenitého pramene svádí se do nádržky asi 1 ½ m hluboké a také tak dlouhé a široké, odkud jednak pumpou do lázní se čerpá aneb kanálem teče, jednak ven do potoka vedle lázní tekoucího se odvádí. Ke zřídlu samému pro přílišnou těsnost trhlin skalních nelze proniknout“ (Motl 2013, s. 17).

Jelikož je obec často spojována se sv. Václavem, i lázně se tomuto spojení nevyhnuly. Zdejší pramen byl vysvěcen ke cti sv. Václava, nad pramenem měla původně stát socha českého patrona (Motl 2013), roku 1785 se dokonce lázně nazývali Lázněmi sv. Václava (Bucharovič a Wieser 2001). První velký rozkvět lázní byl v první polovině 18. století, kdy jejich majitelem byl hrabě Jan Josef Špork. Ten v roce 1725 nechal pramen poprvé prozkoumat, a to krajskému fyzikovi Janu Adamovi Veithovi. Ten následně vydal spis o účincích vody s názvem „Thermae

Podolenses a novo nesurgentes beato Venceslav votae aneb Z dlouhého spaní zapomenutí vzbuzená zdravá Podolská neb svatého Václava lázeň“ (Bucharovič a Wieser 2001). Ze stejného roku také pochází staré vyobrazení Podola, které zobrazují tři lázeňské budovy. Dvě z nich byly lázeňské domy – „u Černého orla“ a „u Turecké hlavy“, ve třetí budově „u Bílého lva“ byly byty pro hosty (Bucharovič a Wieser 2001).

Už od 18. století byla lázeňská sezóna tradičně zahajována 1. května a trvala až do svátku svatého Václava. Kromě městských špitálních a chrudimských kapucínů měli možnost využít lázeňské služby zdarma také jiní sociálně slabší obyvatelé, kteří obdrželi volné lístky. Po smrti Josefa Šporka v roce 1749 zdědil Heřmanův Městec i Vápenný Podol jeho syn Jan Václav. Jan byl nadaný hudebník, často tak cestoval. Když byl zrovna na cestách, velkou návštěvnost lázně neměly, jakmile se však vrátil, přitažlivost lázní ihned vzrostla i například díky tomu, že zde Jan pořádal různé hudební produkce (Motl 2013).

Šporkové vlastnili lázně až do roku 1794, kdy je koupil baron Filip Karel z Greifenklau. Ten roku 1802 nechává přestavět koupelovou budovu a o tři roky později nechal baron zdejší pramen znovu prozkoumat, a to fyzikem doktorem Hattwiche (Motl 2013). Karel Hattwich poté ve stejném roce vydal nový popis lázní, jenž se zajistil o popularizaci místa (Bucharovič a Wieser 2001).

Pramen dle popisu byl stálý, netrpěl ani prudkým mrazem či velikým horkem. Voda nebyla nijak zakalená, chuť byla příjemná. Podle výsledků chemického rozboru pramen obsahoval kyselinu uhličitou, síran vápenatý, chlorid vápenatý síran hlinitý a síran sodný. Výčet léčených nemocí byl rozsáhlý – např. nemoci kožní, dna, revmatismus, chudokrevnost, nemoci jater, otokliny či záněty očí (Motl 2013).

V roce 1828 se novým majitelem heřmanoměsteckého panství, a tudíž i lázní, stal kníže Rudolf Kinský. V polovině 19. století lázně často navštěvoval pražský profesor a spisovatel Václav Kliment Klicpera, jenž lázně rozsáhle propagoval (Bucharovič a Wieser 2001). Z živnostenských zpráv z 60. let 19. století se dozvídáme, že byly lázně pronajímány pachtýřům. V roce 1865 byl hostinec a lázně svěřeny Františku Musilovi (Musil František 1862–1865), v roce 1868 jej spravoval Josef Kukul (Kukul Josef 1868).

Během první světové války byly lázeňské budovy využívány jako ubytování pro vystěhovalce (Motl 2013), což vedlo k výraznému útlumu lázeňského ruchu. Během pobytu vystěhovalců byly způsobeny značné škody a budovy byly zanedbány. Následné nedostatečné opravy prováděné knížecí správou měly za následek změnu toku léčivého pramene. Z tohoto

důvodu již voda nebyla využitelná pro lázeňské účely. V roce 1919 se tehdejší majitel, kníže Karel Kinský, vzdal vlastnictví lázní, které přešly do správy obce. Následně byly zahájeny rekonstrukční práce pod vedením stavitele Netušila z Heřmanova Městce, avšak jejich dokončení se protáhlo až do roku 1920. Ve stejném roce došlo k přestavbě bývalých lázeňských stájí na obytný dům s celkovými náklady 60 713 Kč (Motl 2013).

V červnu roku 1927 byly lázně s hostincem prodány Antonínu Štěpánkovi, který ihned po převzetí začal plánovat renovaci. Adaptován byl hostinec u lázní, kde na místě sálu bylo nově zřízeno celkem 8 bytů pro návštěvníky (Vápenný Podol 1927). Z roku 1928 pochází i rozsáhlý návrh vývojového plánu. Obec se měla rozšířit o velké množství domů, původní lázně měli býti zrenovovány v plánu byla i nová lázeňská budova – viz obrázek č. 14.

V roce 1942 provoz hostince a budovu lázní převzala Marie Štěpánková (Lázně – Vápenný Podol 1939–1942). Samotný lázeňský provoz však zanikl pravděpodobně kolem roku 1940, kdy byl při těžbě vápence neúmyslně narušen pramen. Tento zásah vedl k definitivnímu konci několikasetleté tradice podolských lázní. Později, dne 15. září 1955, byl uzavřen hostinec „U lázní“ a budova byla přebudována na školu a internát pro obchodní učně. V rámci těchto úprav došlo k rekonstrukci původních prostor a k přístavbě. Nicméně v srpnu 1958 byla škola zrušena a přesunuta do Chocně (Motl 2013).

V květnu 1959 proběhlo jednání mezi místním národním výborem a delegací z ministerstva zdravotnictví, které mělo posoudit možnost obnovy lázní. Ministerstvo však projekt zamítlo s odůvodněním vysokých nákladů na rekonstrukci, čímž zanikla i poslední naděje na znovuoživení podolského lázeňství (Motl 2013).

Obrázek 14: Návrh vývojového plánu Vápenného Podola z roku 1926.

Zdroj: obecní úřad Vápenný Podol.

V 60. letech 20. století v budově lázní byla prodejna Lidového spotřebního vrstva. Ta měla být v roce 1965 rekonstruována a rozdělena na prodejnu průmyslovou a potravinovou (Jednota LSD 1964–1966).

Od roku 2021 je budova lázní ve vlastnictví neziskové společnosti Hravý Poníkov, z. s. Na místě bývalého lázeňského parku byla zřízena minizoo, pořádali se zde volnočasové aktivity pro děti. Na podzim minulého roku bylo vydáno městským úřadem v Heřmanově Městci rozhodnutí o nařízení vyklizení stavby z důvodu havarijního stavu budovy (Nařízení vyklizení stavby 2024). V současné době je místo obehnané páskou a je opuštěné.

Obrázek 15: Lázeňský hostinec ze 40. let 20. století.

Zdroj: obecní úřad Vápenný Podol.

Obrázek 16: Lázeňský hostinec v roce 2025.

Zdroj: vlastní fotografie.

Obrázek 17: Budova lázní v roce 1940.

Zdroj: obecní úřad Vápenný Podol.

Obrázek 18: Budova lázní v roce 2025.

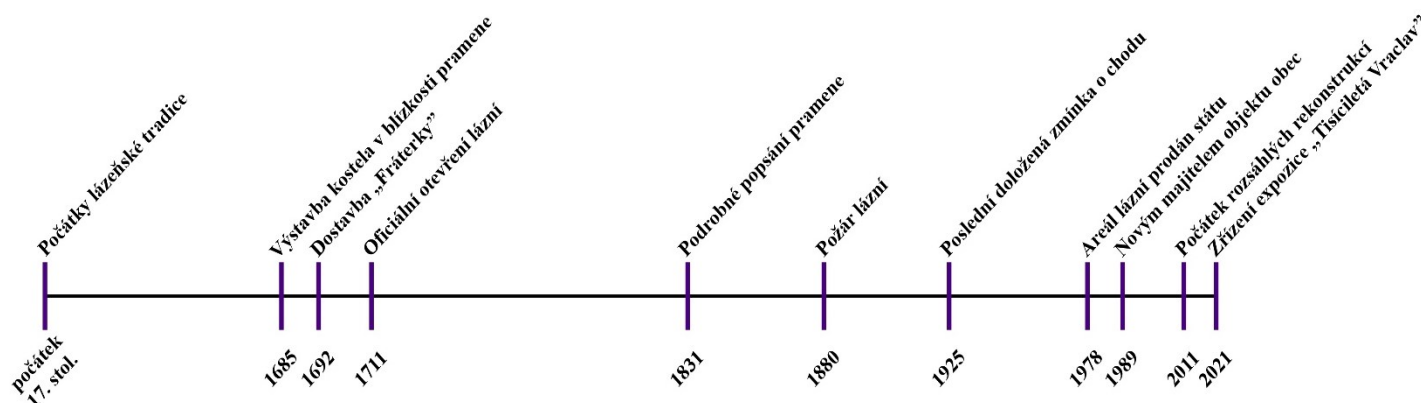

Zdroj: vlastní fotografie.

6.2 Vrclav

První zmínky o Vrclavi pocházejí z roku 1073. Město se původně jmenovalo Vratislav po svém zakladateli knížeti Vratislavu II (David, Soukup a Dokoupil 2002). Pro lepší přehlednost je opět přiložena časová osa zachycující historii vrclavských lázní.

Obrázek 19: Časová osa znázorňující nejdůležitější události lázní ve Vrclavi.

Zdroj: vlastní zpracování.

Lázeňská tradice ve Vrclavi, konkrétně v části Svatý Mikuláš, sahá až k počátku 17. století. Její začátky však nebyly nijak významné. Máme zprávy o primitivních lázních, kde se lidé omývali ve vydatném prameni. Jedním z návštěvníků byl i vrclavský farář Mikuláš, kterého voda vyléčila a na počest tak založil malou kapličku zasvěcenou sv. Mikulášovi (Čapek 1946). Léčivá síla místního pramene byla po dlouhou dobu známá jen úzkému okruhu lidí, avšak místo bylo zpopularizováno v roce 1664 díky nečekanému uzdravení měšťana a nožíře z Vysokého Mýta Jana Nečesaného. Ten měl trpět silnými bolestmi rukou, které mu znemožňovaly věnovat se své profesi, a protože mu žádná lékař nedokázal pomoci, zdála se jeho situace býti bezvýchodná. Údajně se mu jedné noci mělo zjevit poselství, které ho nabádalo, aby si ruce omýval vodou ze studánky pod Vrclaví. Nožíř výzvu uposlechl a zanedlouho se jeho zdravotní stav výrazně zlepšil (Čapek 1946). Zpráva o tomto zázračném uzdravení se rychle rozšířila a díky iniciativě vysokomýtského faráře Samuela Hataše byla v roce 1666 původní kaplička rozšířena, na vyhotovení návrhu byly využity finanční prostředky od poutníků, kteří pramen ve Svatém Mikuláši navštívili. S jejich rostoucím zájmem však brzy přestala stačit kapacita rozšířené kapličky, což vedlo k jejímu stržení v roce 1685 a výstavbě nového, prostornějšího kostela. S prvotním návrhem přišel děkan Václav Rak, nová kaple byla o trochu níže položena než kaplička původní (Čapek 1946). Roku 1692 byla v blízkosti kaple vybudována poustevna se zvonící, které se později začalo říkat „Fráterka“. Zde bydlel poutník, který se staral o kapli a případně o nemocné, kteří sem přicházeli, aby se díky prameni vyléčili (David, Soukup

a Dokoupil 2002). Měšťané z Vysokého Mýta si uvědomovali rostoucí oblibu tohoto místa, kam se začali sjíždět lidé z čím dál vzdálenějších oblastí. Bylo rozhodnuto o zřízení oficiálních lázní „Vraclavka“, které začaly fungovat v roce 1711 (Bucharovič a Wieser 2001). O osm let později byly lázně rozšířeny. Plánovalo se také vybudování druhé, téměř identické budovy naproti té první, avšak výstavba nebyla nikdy realizována, přestože byly provedeny přípravné úpravy terénu. Některé historické prameny však naznačují, že objekt krátce existoval, avšak ještě před koncem 18. století zanikl (Regionální muzeum 2021).

V roce 1721 bylo rozhodnuto o vybudování barokního kostela, jenž měl nahradit stávající kapli. Návrh vytvořil architekt Carl Antonio Canevalle a samotná realizace trvala celkem devět let. Tato doba byla zlatým věkem vraclavských lázní, avšak jejich prosperita neměla dlouhého trvání. Už na sklonku 18. století začal jejich význam slábnout a někdejší věhlas se jim již nikdy nepodařilo plně obnovit. Po roce 1800 byly lázně pronajaty Židům, avšak ti o ně neprojevovali žádný zájem ani lázně neuvedli v provoz (Čapek 1946). Roku 1831 pramen podrobně popsal Ferdinand Částka ze Sternheimu (Bucharovič a Wieser 2001) a o několik let později provedl jeho rozbor doktor Karel Amerling (Regionální muzeum 2021).

Obrázek 20: Kostel sv. Mikuláše a lázeňská budova před rokem 1920.

Zdroj: Regionální muzeum 2021.

Obrázek 21: Kostel sv. Mikuláše a lázeňská budova v roce 2025.

Zdroj: vlastní fotografie.

V roce 1880 zasáhl lázeňskou budovu ničivý požár, po němž se správy ujal farář z Vysokého Mýta Svatoš. Na jeho podnět byla založena „Lázeňská jednota“, která se zasloužila o obnovu lázní i kostela. Rekonstrukční práce probíhaly mezi lety 1884–1889 (Čapek 1946). Ačkoli byly lázně zrekonstruované, nové návštěvníky to nepřitáhlo. Lázně převážně lákaly na moderní teplé i studené lázně, na bohatý seznam služeb a krásu místa (Čech 1892). K roku 1899 máme zprávy o vodoléčebných lázních, kde se používala Kneippova metoda (Bucharovič a Wieser 2001).

Na přelomu 19. a 20. století byl lázeňský dům ve vlastnictví Marie Kubcové, která zde provozovala nejen lázně, ale i hostinec. Po ní převzal objekt František Šádek, jenž kromě hostinské činnosti zřídil v přilehlé hospodářské budově sodovkárnu, která produkovala Svatomikulášskou limonádu (Regionální muzeum 2021). Poslední zmínky o fungování lázní pocházejí z roku 1925, avšak kvůli nízké návštěvnosti pravděpodobně krátce nato zanikly (Bucharovič a Wieser 2001). Zájem poutníků se soustředil především na kostel, jehož údržba však byla dlouhodobě zanedbávána. Nakonec došlo k havárii, kdy se propadla střecha a zřítily se klenba v sakristii. Opravy proběhly v letech 1938–1940 (Čapek 1946).

Tradici výroby sodových vod v místě udržel i následující majitel lázní Karel Neubauer, který v roce 1950 prodal objekt manželům Františkovi a Ludmile Škopovým. Ti později pronajali část budovy obci pro provoz mateřské školy. Bývalá sodovkárna našla využití jako čerpací stanice pro místní JZD, což přetrvalo až do současnosti (Regionální muzeum 2021). V roce 1978 Škopovi prodali objekt Československému státu, který jej začlenil do památkového areálu. Po rozsáhlé desetileté rekonstrukci byla v roce 1986 otevřena expozice restaurátorských prací pod správou Okresního muzea ve Vysokém Mýtě. Část výstavních prostorů v bývalých lázních byla věnována archeologickým nálezům z vraclavského hradiště a historii místního lázeňství (Regionální muzeum 2021).

Po roce 1989 přešel celý lázeňský areál do vlastnictví obce Vraclav, která jej spravuje i v současné době. Od roku 2011 probíhá postupná rekonstrukce celého komplexu. V kostele jsou dnes instalovány sochy od žáka slavného sochaře Matyáše Bernarda Brauna, které původně byly součástí křížové cesty ke klášteru Hora Matky Boží v Králíkách. V lázeňské budově je od roku 2021 umístěna expozice „Tisíciletá Vraclav“ (Obec Vraclav 2018).

Obrázek 22: Lázeňská budova a Fráterka před rokem 1900.

Zdroj: Regionální muzeum 2021.

Obrázek 23: Lázeňská budova a Fráterka v roce 2025.

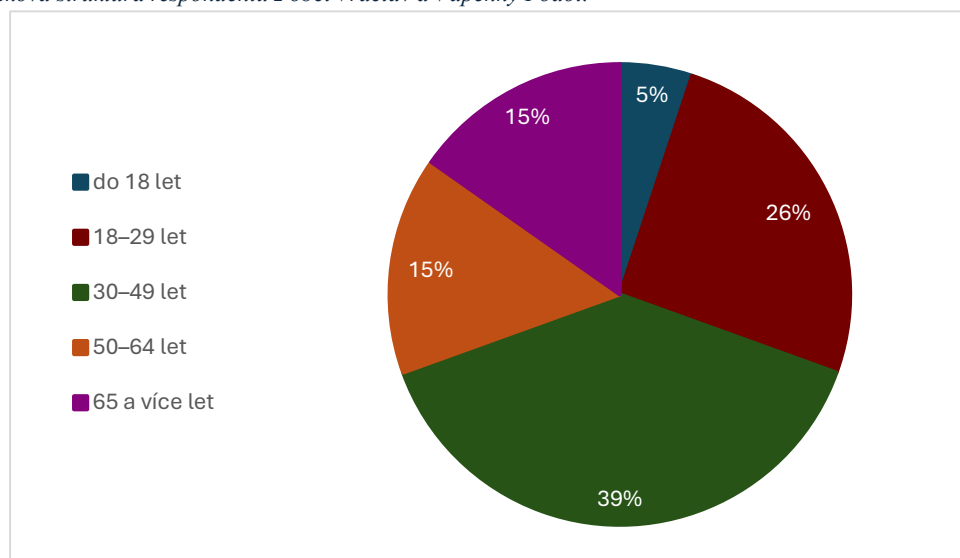

Zdroj: vlastní fotografie.

6.3 Povědomí obyvatelstva o zaniklých místech

V rámci dotazníkového šetření v obcích Vraclav a Vápenný Podol bylo osloveno 59 respondentů, jejichž odpovědi poskytly cenný vhled do vnímání místní lázeňské tradice. Výsledky dotazníkového šetření v obcích Vraclav a Vápenný Podol ukázaly, že věková struktura účastníků byla relativně rovnoměrná, neboť byly zastoupeny všechny věkové kategorie. Ve Vraclavi byl věkový profil nejvíce rozmanitý – například skupina 50–64 let zde tvořila 21 % respondentů a senioři nad 65 let představovali 17 %. Ve Vápenném Podole převažovali lidé v produktivním věku (30–49 let), kteří tvořili polovinu všech dotázaných, avšak i zde byli hojně zastoupeni senioři (14 %). Nejmladší respondenti (do 18 let) představovali ve Vraclavi 7 % a 3 % ve Vápenném Podole.

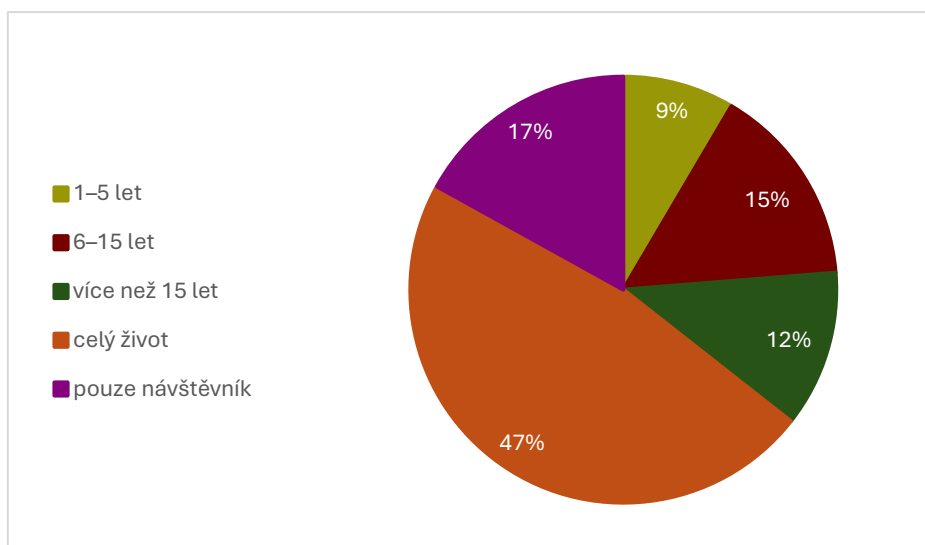
Graf 10: Věková struktura respondentů z obcí Vraclav a Vápenný Podol.

Zdroj: vlastní zpracování.

Délka pobytu respondentů odhalila silnou vazbu obyvatel k oběma lokalitám. Ve Vraclavi 65 % účastníků uvedlo, že zde žije celý život nebo déle než 15 let. Podobný trend byl zaznamenán i ve Vápenném Podole, kde více než polovina respondentů pobývá dlouhodobě. V obou obcích se objevil také určitý podíl návštěvníků, přičemž ve Vápenném Podole dosáhl 20 %, což může souviset s jeho turistickým potenciálem. Celkově lze konstatovat, že šetření se zúčastnili převážně dlouhodobí obyvatelé, což umožňuje lépe zachytit vnímání lázeňské minulosti a současného významu těchto lokalit v očích místních komunit.

Graf 11: Délka pobytu respondentů z obcí Vraclav a Vápenný Podol.

Zdroj: vlastní zpracování.

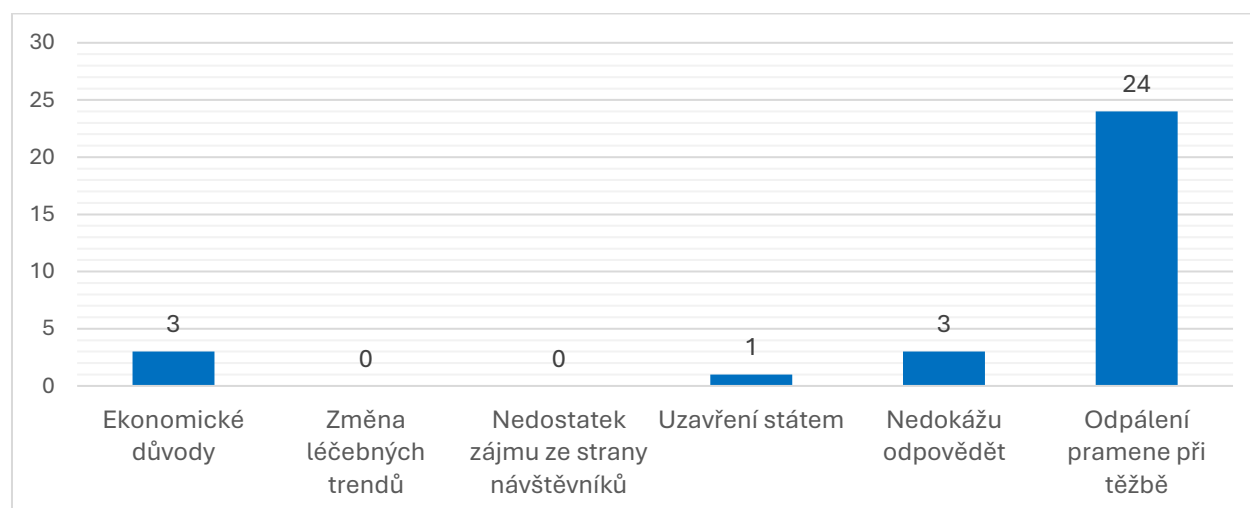
Jak již bylo uvedeno výše, výsledky dotazníkového šetření představují pouze sondu do názorů části obyvatel a návštěvníků daných lokalit a nelze je považovat za plně reprezentativní obraz celé populace.

Ačkoli jsou lázně ve Vraclavi a Vápenném Podole již řadu let mimo provoz, jejich existence stále zůstává v povědomí místních obyvatel i některých návštěvníků těchto míst. Podobně jako u dosud funkčních lázní byli i zde respondenti dotazováni, zda si uvědomují někdejší přítomnost lázeňského zařízení. Výsledky byly téměř totožné jako u obcí s fungujícím lázeňstvím – celkově si existenci lázní uvědomovalo 96,5 % oslovených (100 % ve Vápenném Podole, 93,1 % ve Vraclavi). Navazující otázka, která zkoumala obecné povědomí o lázních, se týkala toho, zda jsou lázně důležitou součástí historie obce. Více než polovina oslovených v obou místech uvedla, že lázně stále představují velmi důležitý prvek místní historie – ve Vraclavi tuto možnost označilo 62,1 % respondentů, ve Vápenném Podole pak dokonce 76,7 %. Zde zbývající respondenti uvedli, že lázně jsou významnou součástí historie, avšak dnes již na obec nemají žádný vliv. Ve Vraclavi se navíc objevila i menší skupina odpovědí (10,3 %), podle níž historie lázní není pro obec nijak významná.

Dále byli respondenti tázáni, zda dokáží odhadnout dobu zániku lázní. Přestože přesný rok ukončení činnosti není v obou případech znám, odpovědi byly formulovány tak, aby pokrývaly širší časové období. Správná odpověď, že lázně zanikly před rokem 1950, byla ve Vápenném Podole zvolena 66,7 % respondentů. Shodně po 16,5 % dotázaných uvedlo, že k zániku došlo až ve druhé polovině 20. století, případně uvedli, že odpověď neznají. Ve Vraclavi byly

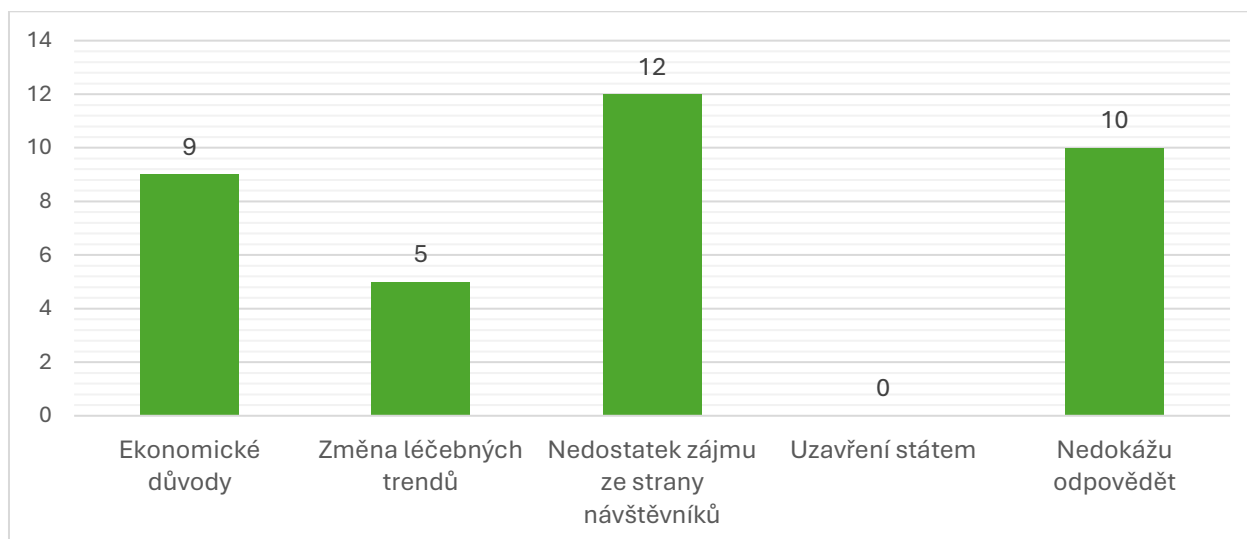
výsledky obdobné – 60,7 % označilo správnou odpověď, 17,9 % uvedlo možnost „po roce 1950“ a zbytek nedokázal odpovědět. Zajímavostí je, že ani v jednom případě nebyla zvolena varianta, že lázně zanikly až ve 21. století. Na odhad období zániku navazovala další otázka, která zjišťovala povědomí o příčinách jejich zániku. Respondenti mohli zvolit více možností. Ve Vápenném Podole výrazně převládala správná odpověď – že došlo k přerušení pramene v důsledku nepozornosti při těžbě vápence. Tuto variantu uvedlo 80 % dotázaných. Někteří zároveň zvažovali i jiné příčiny, jako například zásah státu nebo ekonomické důvody. Ve Vraclavi byly odpovědi pestřejší, což odráží skutečnost, že zde není jednoznačně doložen jediný důvod zániku lázní. Pravděpodobně v zániku svatomikulášských lázní hrálo roli více faktorů – zejména dlouhodobý nezájem veřejnosti, zhoršující se ekonomická situace nebo proměna léčebných trendů, například ve prospěch nově vzniklých lázní v Bohdanči. Výsledky odpovědí tomu odpovídají: nedostatek zájmu uvedlo 41,4 % respondentů, 31 % zmínilo ekonomické důvody, 17,2 % označilo změnu léčebných trendů a 34,5 % nedokázalo odpovědět.

Graf 12: Povědomí respondentů o příčinách zániku lázní ve Vápenném Podolu.

Zdroj: vlastní zpracování.

Graf 13: Povědomí respondentů o příčinách zániku lázní ve Vraclavi.

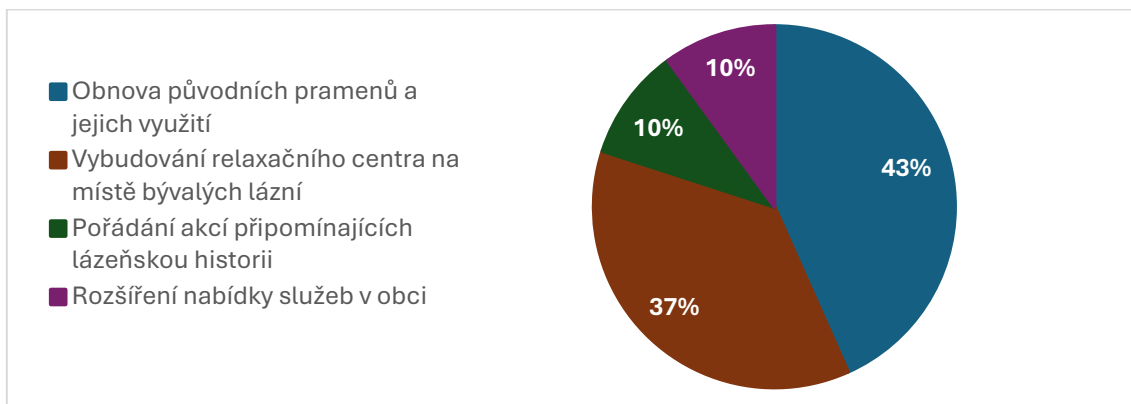

Zdroj: vlastní zpracování.

Závěrečná část dotazníku se soustředila na vyhlídky do budoucna. První otázka zjišťovala, zda by podle respondentů mělo smysl místní lázně obnovit, a pokud ano, tak v jaké podobě. V obou obcích převládala shoda – nejvíce respondentů uvedlo, že by si dokázali představit obnovu lázní spíše ve formě wellness centra nebo určité turistické atrakce. Tuto možnost zvolila zhruba polovina dotázaných ve Vraclavi i ve Vápenném Podole. Ve Vápenném Podole pak jako druhá nejčastější odpověď byla obnova léčebné funkce lázní, zatímco zbylých 13,3 % respondentů uvedlo, že lázně již nemá smysl obnovovat. Oproti tomu ve Vraclavi byla druhou nejčastější volbou právě možnost, že lázně již nemají potenciál pro obnovení, a až poté následovala odpověď podporující obnovení léčebné funkce. Další otázka se zajímala o to, jaké postavení by místo mohlo mít v rámci východních Čech, kdyby byly lázně obnoveny. I zde panovala v obou místech shoda – více než tři čtvrtiny respondentů věří, že by obnova lázní přinesla obci větší prestiž a zviditelnění. Poslední otázka zjišťovala, jaká konkrétní forma obnovení by byla pro budoucí vývoj obce nejpřínosnější. Ve Vápenném Podole dominovaly dvě odpovědi – 43,3 % respondentů by preferovalo plné obnovení léčebného pramene a jeho původní funkce, dalších 36,7 % by upřednostnilo vznik relaxačního centra na místě původních lázní. Na třetím místě, s poměrem 10 %, se umístily odpovědi na pořádání kulturních akcí připomínajících lázeňskou historii nebo rozšíření nabídky služeb v obci. Ve Vraclavi byl poměr všech možností

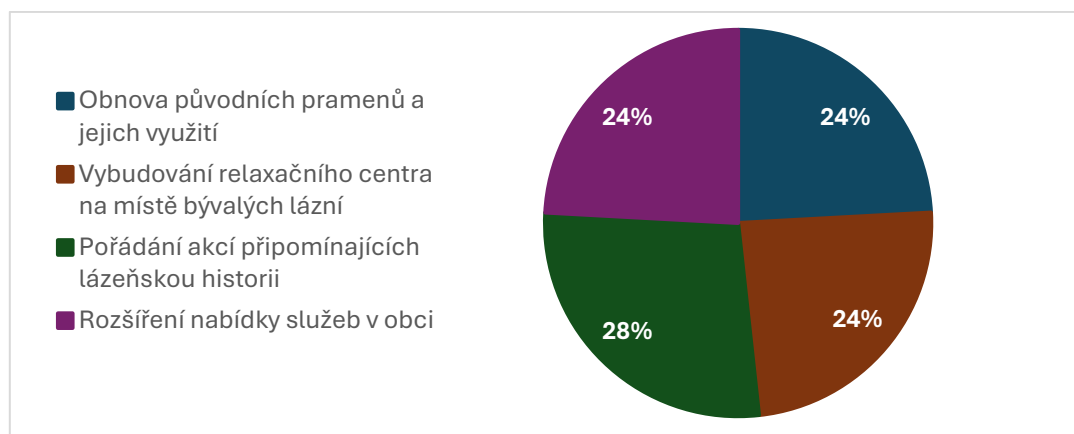
téměř totožný. O 4 % zvítězil podnět k pořádání akcí připomínajících lázeňskou historii, zbylé možnosti dosáhly stejné hodnoty 24 %.

Graf 14: Možnosti rozvoje navazujícího na obnovu lázeňské tradice ve Vápenném Podolu.

Zdroj: vlastní zpracování.

Graf 15: Možnosti rozvoje navazujícího na obnovu lázeňské tradice ve Vraclavi.

Zdroj: vlastní zpracování.

Z výsledků vyplývá, že i přes dlouhodobé uzavření zůstávají lázně ve Vraclavi a Vápenném Podole v povědomí místních jako významná součást historie obce, a že by si výrazná část respondentů přála určitou obnovu lázní.

7. Závěr

Tato bakalářská práce se zabývala vývojem a současným stavem vybraných lázeňských lokalit ve východních Čechách. Cílem bylo nejen analyzovat příčiny vzniku, rozkvětu a případného zániku těchto míst, ale i zhodnotit, jak je lázeňská tradice dnes vnímána a udržována jak ve stále funkčních lázních, tak v obcích, kde již lázeňství zaniklo.

Zvolená metodologie, která kombinovala hned několik výzkumných metod, umožnila získat komplexní pohled na danou problematiku. Srovnání lokalit, kde lázeňství přežívá (Lázně Bohdaneč, Velichovky), a míst, kde zaniklo (Vápenný Podol, Vraclav), přineslo důležitá zjištění týkající se přírodních podmínek, společenských proměn a lokální identity pro udržitelnost lázeňství.

Výsledky dotazníkového šetření mezi obyvateli potvrdilo, že povědomí o lázeňské minulosti v zaniklých lokalitách přetrvává a je patrný zájem o obnovu této tradice, byť alespoň v omezené či pozměněné formě. Ve fungujících lázních se sice tradice udržuje, nicméně výsledky naznačují prostor pro zlepšení, zejména v oblasti propagace a propojení lázní s místní komunitou. Práce dále zhodnotila historický vývoj, zmapování současného stavu a zájmu o lázeňství, i úvahy nad možnostmi dalšího využití těchto lokalit. Výzkum ukázal, že historická lázeňská sídla mají stále potenciál stát se významnou součástí regionálního rozvoje, a to i tehdy, pokud jejich obnova neproběhne v tradiční lázeňské formě. Z hlediska podpory rozvoje současných lázní i potenciální obnovy těch zaniklých by bylo vhodné více propojit historická lázeňská místa s regionálním cestovním ruchem a kulturním dědictvím. Zaniklé lokality by mohly být například zahrnuty do tematických naučných stezek, což by zvýšilo jejich povědomí a turistickou atraktivitu. Přínosná by rovněž byla intenzivnější spolupráce mezi blízkými obcemi, odborníky na ochranu památek a institucemi regionálního rozvoje, která by umožnila formulaci konkrétních strategií pro udržitelnou revitalizaci těchto míst – třeba i v jiných než čistě lázeňských funkcích. U fungujících lázní by bylo vhodné posílit spolupráci mezi vedením lázní a správou obce a rozšířit propagaci těchto míst jako lázeňských center.

Zjištění této práce mohou být využita nejen jako podklad pro další odborné bádání o proměnách lázeňství, ale i jako inspirace pro územní plánování, regionální rozvoj a kulturní politiku obcí. V neposlední řadě přispívá práce k širšímu záměru projektu NAKI DH23P03OVV075, jehož cílem je podpořit ochranu a revitalizaci historických lázeňských sídel jako kulturního a krajinyotvorného fenoménu.

8. Seznam použité literatury a jiných zdrojů

8.1 Seznam použité literatury

- BRONCOVÁ, D. (1998): Kniha o městě Lázně Bohdaneč. Milpo, Praha.
- BUDINSKÁ, J., ZERJATKE, P. (2006): Kapitoly z dějin lázeňství. Regionální muzeum, Teplice.
- BURACHOVIČ, S., WIESER, S. (2001): Encyklopedie lázní a léčivých pramenů v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Libri, Praha.
- ČAPEK, J. (1946): Sv. Mikuláš pod Vraclaví. Vyšehrad. Praha.
- Čas [1] (1911): Lázně Velichovky u Josefova–Jaroměře, 25, 146, 12.
- Čas [2] (1911): Lázně Bohdaneč, 28, 176, 18.
- Čas [3] (1922): Lázně Bohdaneč zakoupeny hornictvem. 32, 170, 8.
- Čech: politický týdeník katolický (1892): Lázně sv. Mikulášské u Vysokého Mýta, 24, 111, 5.
- DAVID, P., SOUKUP, V. a DOKOUPIL, I. (2002): 777 kostelů, klášterů, kaplí České republiky. Kartografie. Praha.
- DOSTÁLEK, J. (2008). Velichovky – obec s moderními lázněmi. Obec Velichovky. Jaroměř.
- FELCMAN, O., ADAMSKA, D. (2011): Území východních Čech od středověku po raný novověk: kapitoly k územně správním dějinám regionu. NLN, Praha.
- FIALOVÁ, D. (2014): Lázeňství – spojení darů přírody a lidského umu. Geografické rozhledy, 24, 1, 8–9.
- FRANCOVÁ, E. (2003): Cestovní ruch. Univerzita Palackého, Olomouc.
- GAVORA, P. (2000): Úvod do pedagogického výzkumu. Paido, Brno.
- JAKUBÍKOVÁ, D., VILDOVÁ, E. a kol. (2019): Lázeňství: management a marketing. Grada Publishing, Praha.
- KAJLÍK, V. (2007): České lázně a lázeňství: Evropský sociální fond. MMR ČR, Praha.
- KLÍMOVÁ, E. ed. (2022): Školní atlas světa. Kartografie Praha, Praha.
- KNOP, K. (1999): Lázeňství: ekonomika a management. GRADA Publishing, Praha.
- KOVAŘÍK, P., MIHALIČEK, J. a KESSL, J. (1998): Studánky a prameny Čech, Moravy a Slezska. NLN, Praha.

- KPCEWICZ, E., BENTKOWSKA, A. (2023): Health and its significance in the modern concept of wellness and spa. *Journal of Education, Health and Sport*, 49, 1, 44–55.
- Krkonošské noviny: týdeník pro každého (2002): Provoz lázeňské léčebny bude od října ukončen, 11, 225, 6.
- Lidové noviny (1938): Lázně Velichovky u Jaroměře, 46, 361, 11.
- Maslow, A. H. (1943): A Theory of Human Motivation. *Psychological Review*, 50, 4, 370–396.
- MOTL, J. (2013): Vápenný Podol 1513–2013. Obecní úřad Vápenný Podol. Vápenný Podol.
- NOL, O., ZRZAVECKÝ, M. (2023): Historický vývoj hladin podzemní vody ve vybraných oblastech. In: TOLASZ, R., POLCAROVÁ, E. (ed.): Sborník příspěvků z První konference projektu PERUN. ČHMÚ, Praha, 184–192.
- PÁSKOVÁ, M., ZELENKA, J. (2002): Výkladový slovník cestovního ruchu. Ministerstvo pro místní rozvoj ČR, Praha.
- Plzeňské listy (1899): Slatinné lázně Velichovky, 35, 120, 8.
- PROFOUS, A. (2011): Místní jména v Čechách. Ústav pro jazyk český, v.v.i., Praha.
- Rozvoj: týdeník českých pokrokových židů (1912): Velichovky, 6, 30, 7.
- SEIFERTO VÁ, V. (2003): Marketing v lázeňském cestovním ruchu. Vysoká škola cestovního ruchu, hotelnictví a lázeňství, Praha.
- SEMOTANOVÁ, E., ZUDOVÁ-LEŠKOVÁ, Z., MOČIČKOVÁ, J. a kol. (2020): Elektronický mapový portál Český historický atlas. ČVUT, Fakulta stavební, katedra geomatiky a Historický ústav AV ČR, v. v. i. Praha.
- SCHAFFLAND, A., HEIDEMANN, G. (2022): Heritage and Repeat Photography: Techniques, Management, Applications, and Publications. *Heritage*, 5, 4, 4267-4305.
- SCHWARTZHOFFOVÁ, E. (2016): Lázeňství a wellness. Univerzita Palackého, Olomouc.

8.2 Seznam pramenů a ostatních zdrojů

ARCDATA PRAHA, ZÚ, ČSÚ. *ArcČR 500 - digitální geografická databáze, verze 3.2.* [online]. 2014 [cit. 2025-3-03]. Dostupné z: www.arcdata.cz .

ARCGIS ONLINE [1]. *Geomorfologické členění ČR.* [online]. 2022 [cit. 2025-3-07]. Dostupné z: <https://jcu-cb.maps.arcgis.com/apps/mapviewer/index.html?layers=25813686a8564b0bbcdc951a5573cfa4>.

ARCGIS ONLINE [2]. *Přírodní poměry.* [online]. 2022 [cit. 2025-3-07]. Dostupné z: https://www.arcgis.com/apps/webappviewer/index.html?id=ee190990a1be4ac685d5f7c69c637ae4&extent=-753283.0359%2C-974879.6573%2C-748474.4253%2C-971415.2173%2C102067&showLayers=Biogeografie_5878_3%3BGeomorfologie_331%3BGeomorfologie_331_4%3BKlima_3764%3BKlima_3764_0%3BKVES_5263_0%3BKrajinPokryv_7955_0%3BPotenciaIVegetace_2403_0%3BPrirozLes_6222_2%3BRychlostVetru_8588_0%3BVyskopis_5043_0 .

Bohdaneč, lázně, pohled na novou lázeňskou budovu v parku po dostavbě druhého patra (1925): Seznam sbírkových předmětů s obrázky. Východočeské muzeum v Pardubicích, inv. č. FA-F1-01254.

Bohdaneč, lázně, vnitřní areál (první polovina 20. století): Seznam sbírkových předmětů s obrázky. Východočeské muzeum v Pardubicích, inv. č. FA-F1-01310.

CzechTourism. *Aktuální situace v lázeňství: potřebují lázně změnu?* [online]. 2023 [cit.2025-2-12]. Dostupné z: https://cms.czechtourism.cz/cms/getmedia/082b6a9d-c432-4d9e-9b41-46fb0d210d0e/CzechTourism_prezentace-TK-lazenstvi.pdf?_gl=1*ns77tc*_ga*MTYyNTI0Nzk5LjE3MzkzOTQxMDg.*_ga_2HLRR7D2WM*MTczOTM5NDEwNy4xLjAuMTczOTM5NDEwMC4wLjAuMA.

České noviny. *ÚOHS povolil EMERGE Industry nákup lázní Bohdaneč a Teplice nad Bečvou* [online]. 2025 [cit.2025-3-31]. Dostupné z: https://www.ceskenoviny.cz/zpravy/lecebne-lazne-bohdanec-a-lazne-teplice-nad-becvou-kupuje-firma-emerge-industry/2614215?utm_source=www.seznam.cz&utm_medium=sekce-z-internetu .

Český rozhlas [1]. *Lázně propouští. Kvůli omezení péče hrazené pojišťovny ubyli pacienti* [online]. 2013 [cit.2025-3-31]. Dostupné z: https://vary.rozhlas.cz/lazne-propousti-kvuli-omezeni-pece-hrazene-pojistovnami-ubyli-pacienti-6820169?_gl=1*rodkc3*_gcl_au*NDM3ODc5MTczLjE3NDM0NDcwOTI.*_ga*OTkzNDEwMzgxLjE2NjgzNjAxNjI.*_ga_NHXTp7RWNV*MTc0MzQ0NzA5MS4zMS4xLjE3NDM0NDc2MjAuMC4wLjU4Nzg0NTczMQ.

Český rozhlas [2]. *Lázně Bohdaneč otevřely po více než roce Gočárův pavilon* [online]. 2014 [cit.2025-3-31]. Dostupné z: <https://pardubice.rozhlas.cz/lazne-bohdanec-otevrel-y-po-vice-nez-roce->

gocaruv-pavilon-

6049053?_gl=1*1vwu9we*_gcl_au*NDM3ODc5MTczLjE3NDM0NDcwOTI.*_ga*OTkzNDEwMzg
xLjE2NjgzNjAxNjI.*_ga_NHXTp7RWNV*MTc0MzQ0NzA5MS4zMS4xLjE3NDM0NDc4ODQuM
C4wLjU4Nzg0NTczMQ .

Český rozhlas [3]. *Lázně Bohdaneč přerušují do odvolání provoz, propustí 80 lidí* [online]. 2020 [cit.2025-3-31]. Dostupné z: <https://pardubice.rozhlas.cz/lazne-bohdanec-prerusuji-do-odvolani-provoz-propusti-80-lidi-8173099> .

ČSÚ [1]. *Hosté a přenocování v lázeňských zařízeních*. [online]. 2024 [cit.2025-2-12]. Dostupné z: <https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/index.jsf?page=vystup-objekt&pvokc=&katalog=31744&pvo=CRU05&z=T> .

ČSÚ [2]. *Hosté a přenocování v lázeňských zařízeních podle zemí*. [online]. 2024 [cit.2025-2-12]. Dostupné z: https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/index.jsf?page=vystup-objekt&z=T&f=TABULKA&katalog=31744&pvo=CRU06&c=v3~8__RP2024#fx=1.

ČSÚ [3]. *Statistická ročenka Pardubického kraje*. [online]. 2024 [cit. 2025-3-07]. Dostupné z: <https://csu.gov.cz/produkty/statisticka-rocenka-pardubickeho-kraje-2024> .

ČSÚ [4]. *Statistická ročenka Královéhradeckého kraje*. [online]. 2024 [cit. 2025-3-07]. Dostupné z: <https://csu.gov.cz/produkty/statisticka-rocenka-kralovehradeckeho-kraje-2024> .

ČSÚ [5]. *Počet obyvatel v obcích – k 1. 1. 2024*. [online]. 2024 [cit. 2025-4-08]. Dostupné z: <https://csu.gov.cz/produkty/pocet-obyvatel-v-obcich-9vln2prayv> .

Hravý Poníkov z.s. [online]. 2025 [cit.2025-3-22]. Dostupné z: <https://www.hravyponikov.cz> .

iROZHLAS. *Lázně Velichovky kvůli velkým dluhům končí, své klienty přesouvají do Janských Lázní*. [online]. 2013 [cit.2025-3-26]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/regiony/lazne-velichovky-kvuli-velkym-dluhum-konci-sve-klienty-presouvaji-do-janskych-lazni_201307101437_mvydrova .

Jednota LSD se sídlem v Hlinsku (1964–1966): Státní okresní archiv Zámrska, karton č. 938.

Jičínský deník. *Lázně Velichovky po dvouleté pauze obnovily provoz. Přijíždějí první pacienti*. [online]. 2015 [cit.2025-3-26]. Dostupné z: <https://jicinsky.denik.cz/podnikani/lazne-velichovky-po-dvoulete-pauze-obnovily-provoz-prijizdeji-prvni-pacienti-20150410-jlk8.html> .

Kniha lázeňských hostů (1906–1920): Archivní oddělení Hradec Králové, ref. ozn. 4/1.

Kukal Josef, Vápenný Podol – hostinská živnost lázních (1868): Státní okresní archiv Chrudim, inv.č.: 7822.

Lázně Velichovky 1897. *Lázně Velichovky*. [online]. 2025 [cit.2025-3-26]. Dostupné z: <https://www.velichovky.cz> .

Lázně – Vápenný Podol (1939–1942): Státní okresní archiv Chrudim, inv.č. 17837.

Léčebné lázně Bohdaneč. *Volný čas*. [online]. 2025 [cit.2025-3-31].

MÁNES. *Státní příspěvek na léčebný pobyt v lázních 2021*. [online]. 2021 [cit.2025-4-21]. Dostupné z: <https://www.manes-spa.cz/cs/statni-prispevek-2021> .

Mlázovice. *Historie Mlázovic*. [online]. 2025 [cit.2025-3-04]. Dostupné z: <https://www.mlazovice.cz/historie-mlazovic/> .

Ministerstvo zdravotnictví České republiky. *Seznam lázeňských míst v ČR.* [online]. 2024 [cit.2025-2-12]. Dostupné z: <https://mzd.gov.cz/seznam-lazenskych-mist-v-cr/> .

Musil František, Vápenný Podol – hostinská živnost v lázních, Kafka Tadeáš, Vápenný Podol – řeznictví, pronájem hostince a lázní (1862–1865): Státní okresní archiv Chrudim, inv.č.: 7771.

Náchod. *Lázně Běloves v Náchodě*. [online]. 2023 [cit. 2025-3-08]. Dostupné z: <https://www.mestonachod.cz/o-nachode/lazenstvi/stare-lazne/> .

Náchodský deník. *Lázně Velichovky zřejmě prodají jako celek. Pár nabídek už mají*. [online]. 2013 [cit.2025-3-26]. Dostupné z: https://nachodsky.denik.cz/zpravy_region/lazne-velichovky-zrejme-prodaji-jako-celek-par-nabidek-uz-maji-20131009-8w01-5jy.html .

Nařízení vyklizení stavby (2024): Okamžité vyklizení „lesního klubu“ v prostoru objektu č. p. 1 Vápenný Podol, Stavební úřad Heřmanův Městec.

Novinová zpráva o prodeji lázní (1924): Archivní oddělení Hradec Králové, ref. ozn. 6//1.

Obec Vraclav. *Svatý Mikuláš – barokní areál*. [online]. 2018 [cit. 2025-4-01]. Dostupné z: <https://www.obecvraclav.cz/svaty-mikulas> .

Oběžník Ústředního svazu československých lázní o snížení cen pro cizince (1934): Archivní oddělení Hradec Králové, ref. ozn. 2/1/5/2//1.

Ptejte se knihovny. *Zlatka* [online]. 2012 [cit.2025-4-21]. Dostupné z: <https://www.ptejteseknihovny.cz/dotazy/zlatka> .

Regionální informační servis. *Východní Čechy – turistický region*. [online]. 2021 [cit.2025-3-04]. Dostupné z: <https://www.risy.cz/cs/krajske-ris/pardubicky-kraj/regionalni-informace/o-kraji/vychodni-cechy> .

Regionální muzeum Vysoké Mýto (2021): Tisíciletá Vraclav.

Rozbor přírodního plynu v lázních (1913): Archivní oddělení Hradec Králové, ref. ozn. 2/1/10//1.

Sbírák.cz. *Náchodsko, Lázně Velichovky, Masarykův lázeňský palác, cca 1939*. [online]. 2025 [cit.2025-3-26]. Dostupné z: <https://pohlednice.sbiram.cz/38-nachodsko--lazne-velichovky--masarykuv-lazensky-palac--cca-1939/> .

Slatinné lázně Bohdaneč (1897–1949): Archivní oddělení Hradec Králové, NAD 3540.

Vápenný Podol – berní správa Chrudim (1927): Státní okresní archiv Chrudim, karton 178.

Výroční zpráva (1930 – 1932): Archivní oddělení Hradec Králové, ref. ozn. 2/1/7//1.

Zákony pro lidi. *Zákon č. 36/1960 Sb.* [online]. 2020 [cit.2025-3-04]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1960-36#p3> .

Seznam příloh

Příloha č. 1: Dotazník pro obce s fungujícími lázněmi – příklad Lázně Bohdaneč.

21.04.25 21:41

Historie lázeňství – Lázně Bohdaneč

Historie lázeňství – Lázně Bohdaneč

Dotazník pro obce s fungujícími lázněmi.

* Označuje povinnou otázku

1. Víte, že se ve vaší obci nachází lázně? *

Označte jen jednu elipsu.

Ano

Ne

2. Pokud ano, jak byste zhodnotili význam lázní pro obec?

Označte jen jednu elipsu.

Klíčový prvek identity obce

Důležitý, ale ne dominantní prvek

Mají jen omezený význam

Nevnímám lázně jako důležité pro obec

3. Víte, kdy přibližně vznikly lázně ve vaší obci? *

Označte jen jednu elipsu.

Před rokem 1900

Na počátku 20. století

Po roce 1950

Nedokáži odpovědět

4. Navštívil/a jste někdy místní lázně? *

Označte jen jednu elipsu.

- Ano, jako pacient/klient
- Ano, ale pouze jako návštěvník (např. kavárna, kulturní akce)
- Ne, nikdy

5. Chtěl/a byste někdy (znovu) navštívit zdejší lázně? *

Označte jen jednu elipsu.

- Ano
- Ne
- Nedokážu posoudit

6. Myslíte si, že lázně mají budoucnost v této obci? *

Označte jen jednu elipsu.

- Ano, jejich stav je dobrý a není potřeba změny
- Ano, ale potřebují modernizaci
- Ne, jejich význam klesá
- Nedokážu posoudit

7. Co by podle vás mohlo přispět k většímu rozvoji lázní? (možno vybrat více možností) *

Zaškrtněte všechny platné možnosti.

- Lepší propagace obce jako lázeňského místa
- Modernizace lázeňských zařízení
- Zvýšení nabídky kulturních a volnočasových aktivit
- Větší zapojení místních obyvatel do rozvoje lázní

8. Jaký je váš věk? *

Označte jen jednu elipsu.

- do 18 let
- 18–29 let
- 30–49 let
- 50–64 let
- 65 a více let

9. Jak dlouho žijete v této obci? *

Označte jen jednu elipsu.

- méně než 1 rok
- 1–5 let
- 6–15 let
- více než 15 let
- celý život
- pouze návštěvník

Obsah není vytvořen ani schválen Googlem.

Google Formuláře

Historie lázeňství – Vápenný Podol

Dotazník pro obce, kde lázně zanikly.

* Označuje povinnou otázku

1. Víte, že se v minulosti v této obci nacházely lázně? *

Označte jen jednu elipsu.

Ano

Ne

2. Pokud ano, víte, kdy lázně zanikly?

Označte jen jednu elipsu.

Před rokem 1950

V druhé polovině 20. století

Po roce 2000

Nedokážu odpovědět

3. Víte, proč lázně zanikly? (možno vybrat více možností) *

Zaškrtněte všechny platné možnosti.

Ekonomické důvody

Změna léčebných trendů

Nedostatek zájmu ze strany návštěvníků

Uzavření státem

Odpálení pramene při těžbě

Nedokážu odpovědět

4. Považujete bývalé lázně za důležitou součást historie obce? *

Označte jen jednu elipsu.

- Ano, je to významná část historie
- Ano, ale už to nemá vliv na současnost
- Ne, historie lázní není nijak důležitá

5. Myslíte si, že by mělo smysl obnovit lázně v nějaké podobě?

Označte jen jednu elipsu.

- Ano, mohly by znovu fungovat jako léčebné lázně
- Ano, ale spíše jako wellness centrum nebo turistická atrakce
- Ne, lázně už zde nemají smysl

6. Myslíte si, že by obnova lázní zajistila lepší postavení obce v rámci východních Čech? *

Označte jen jednu elipsu.

- Ano, zvedla by se prestiž obce
- Ne, lázně by postavení obce nijak neovlivnily

7. Pokud by došlo k obnově lázeňské tradice, co by bylo podle vás nejpřínosnější? *

Označte jen jednu elipsu.

- Obnova původních pramenů a jejich využití
- Vybudování relaxačního centra na místě bývalých lázní
- Pořádání akcí připomínajících lázeňskou historii
- Rozšíření nabídky služeb v obci

8. Jaký je váš věk? *

Označte jen jednu elipsu.

- do 18 let
- 18–29 let
- 30–49 let
- 50–64 let
- 65 a více let

9. Jak dlouho žijete v této obci? *

Označte jen jednu elipsu.

- méně než 1 rok
- 1–5 let
- 6–15 let
- více než 15 let
- celý život
- pouze návštěvník

Obsah není vytvořen ani schválen Googlem.

Google Formuláře